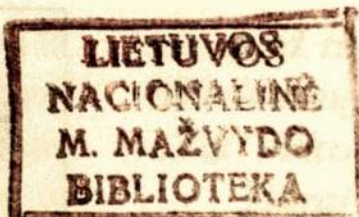

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

Mr. V. Janušonis

W 347 S 4948

C. T. H. "G"

Dousman, Wis. 53118

1977 / BIRŽELIS - JUNE / Nr. 6(90) \$1.00

akiračiai

1 metų gegužės 28-29 dienomis Filadelfijoje Amerikos lietuvių tautinės s-gos seimą jau iš anksto aptemdė nemalonūs dviejų žymių šios organizacijos narių susikirtimas. Apie tai, kad dr. Br. Nemickas, ALT S-gos Tarybos narys, apkaltino Sąjungos pirmininkę E. Čekienę sovietų saugumo pagamintų šmeižtų prieš Nemicką siuntinėjimu, jau rašėme *Akiračių* balandžio numeryje. Kai kurių aktyvesnių tautininkų ir ypač Taut. S-gos valdybos pastangos prislopinti šį besiplečiantį skandalą nedavė lauktų pasėkmių. Priešingai, — kuo toliau tuo aštriau ataidėjo visuomenėje jo atgarsiai. Dar prieš seimą spaudoje pasirodė keletas Sąjungos pirminkei labai nemalonių pareiškimų.

Br. Nemickas, apkaltinęs Čekienę bolševikų pagamintų šmeižtų siuntinėjimu, paskelbė *Darbininke* (1977.IV.22) dar vieną laišką, pridėjęs ir jo pasamdytų rankraščio specialistų išvadų nuorašą, teigiantį, jog minėtieji vokai adresuoti Čekienės ranka. Reagavo ir pati *Darbininko* redakcija:

— „Tačiau ką tik paskelbtos notarizuotų dokumentų ištraukos aiškiai byloja, kad ji pati siekė „niekinti, juodinti, kritikuoti“ aktyviai besireiškiantį kovoję prieš Lietuvos okupantą asmenį — prof. Bronių Nemicką, Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto valdybos vicepirmininką.“

Panašiai Čekienę apkaltino ir ilgamečio VLIK'o valdybos nario R. Kezio vedama radijo valandėlė New Yorke. Tačiau pati nemaloniausia buvo paties VLIK'o reakcija, kuris šį reikalą svarstė ir Eltai pavedė painformuoti visuomenę. Šioje Eltos informacijoje (žiūr. „Spaudos apžvalgą“ šiame *Akiračių* nr.) Čekienės įsipainiojimas į šį negarbingą reikalą teigiamas ne užuominomis, o tiesiogiai — vardu ir pavarde.

Tokios visuomenės nuotaikos, žinoma, buvo la-

ČEKIENĖS - NEMICKO BYLOS ŠEŠĖLYJE

NELINKSMAS TAUTININKŲ SEIMAS

bai nemalonios ne tik Čekienei, bet ir visiems ištikimiesiems Taut. Sąjungos garbės gynėjams. Todėl čikagiškiai įtakingieji tautininkai jau iš anksto paskelbė žinią, jog Seime Čekienės byla nebus nei iškelta, nei svarstoma. Apie tai, kad Sąjungos Seimas bus ir gausus ir darbingas ir **vieningas** (!), buvo aišku dar prieš Seimui prasidedant.

„VIENINGAS IR DARBINGAS ALT S-gos SEIMAS“

Tokia antrašte šį Seimą ir pristatė savo skaitytojams *Dirva* (1977.VI.2). Paminėsimė, jog tame rašinyje Seimas dar buvo ir „gausus atstovais, darnus, darbingas ir vieningas savo nutarimuose“. Deja, šitoks Seimo apibūdinimas yra tiek toli nuo tiesos, jog jį laikysime nebe informacija, o dezinformacija, skaitytojų klaidinimu. O kaip gi buvo iš tikrųjų.

Mūsų žiniomis Seime dalyvavo 26 atstovai. Jeigu tokį skaičių ir galima laikyti „gausiu“, tai reiktų pažymėti, jog tai pats mažiausias dalyvių skaičius Sąjungos istorijoje. Panašiai ir su „darbingumu“. Tiesa, Seimas atliko tai, kas būtina organizacijos gyvenime — išrinko naują valdybą, tarybą, revizijos komisiją. Ir ši programos dalis praėjo tikrai vieningai: kandidatų tiek, kiek reikia, jie neatsisakinėja, „išrenkami“ laiko negaištant, — visai taip, kaip kad buvo iš anksto užprogramuota. Tik dėl tarybos „vieningumas“ truputį sušlubavo, nes buvo pasiūlytas perrinkti ir iki šiol taryboje buvęs Nemickas. Seimui pirmininkavusieji Nemicko kandidatūrą atsisakė įrašyti, ne jis, esą, iš S-gos išstojęs. Tada New Yorko pirmojo skyriaus atstovas pareiškė, jog Nemickas ne tik kad nėra iš Sąjungos išstojęs, bet yra vienas iš veikliausių jų skyriaus narių. Į tai Seimui pirmininkavusieji visai nereagavo, lyg jie būtų negirdėję kas čia pasakyta. Tuo būdu Seimas, jei ir nebuvo vieningas, tai buvo labai vieningai atvaizduotas. . .

Nežiūrint, kad Čekienės - Nemicko ginčo Seime nebuvo leista svarstyti, vis dėlto buvo priimta Čekienę ginanti ir teisinanti rezoliucija (taip pat be svarstymų!). Žodžiu, Nemickas buvo paaukotas už tai, kad jis viešai iškėlė šį labai nemalonų reikalą. Esą Nemickas turėjęs pasiaukoti (dėl Sąjungos garbės) ir tylėti. . .

Iš šio Seimo eigos aprašymo būtų neteisinga spręsti, jog šioje byloje tautininkai pasisakė už Čekienę. Priešingai, šį reikalą slopinant buvo ginama tik keistai suprasta „sąjungos garbė“. Gi tylus ir užtušotas atsiribojimas nuo Čekienės įvyko tuoj pat po Seimo, *Vilties* draugijos (*Dirvos* leidėjų) suvažiavime. Jau iš anksto Seime buvo kalbama, kad Čekienę kandidatuosianti į *Vilties* dr-jos valdybą (galėsianti net jai pirmininkauti), o jos išrinkimas būtinas. Kitaip, esą, Nemicko šalininkams tai bus paskatinimas toliau šį reikalą kelti viešumon. Į *Vilties* valdybą **Čekienę kandidatavo ir nebuvo išrinkta**. Tai reiškia, jog už ją nebalsavo naujoji Taut. Sąjungos valdyba, kurios balsai visada nulemia *Vilties* d-jos rinkimus.

BE AGENTŲ TALKOS

Kritiškas skaitytojas, be abejo, paklaus, kodėl mes šiam menkam reikalui skiriame tiek daug vietos. Juk Taut. sąjunga šiuo metu išeivijoje jau nebevaidina žymesnio vaidmens. *Dirvos* laikraštis liko bene vieninteliu šios kadaise gausios ir pajėgios grupės gyvybės ženklu.

Jau baigiasi antras dešimtmetis, kai tautininkų tarpe įsivyravo tarpusavio nepasitikėjimo, nepagrįstų kaltinimų, įtarinėjimo ir šmeižtų antplūdis. To pasėkoje tautininkai baigia patys save susinaikinti — be jokių tariamų „priešo agentų“ talkos.

Panašios nuotaikos kartais pasireiškia ir plates-
(tęsinys 7 - me pusl.)

turinyje

LAIŠKAS IŠ LIETUVOS

Vilnietis fizikas Eitanas Finkelšteinas, Helsinkio nutarimams remti komiteto narys, supažindina mus su nūdienos Lietuvos gyventojų sluoksniais, jų nuotaikomis, viltimis, lūkesčiais ir nusivylimais.

PAINIOS SĄSKAITOS

Tęsiame seriją straipsnių lietuvių - žydų santykių klausimu.

POKALBIS SU JURGUČIU

Apie kūrybinio darbo sąlygas Lietuvoje ir išeivijoje, apie išeivijos muzikinį gyvenimą, atsiekimus Lietuvoje, o taip pat ir apie savo pastangas atsikviesti Lietuvoje likusių šeimą pasakoja muzikas Aloyzas Jurgutis.

SVARSTYMAI, NUOMONĖS, POLEMIKA

KRITIKA IR RECENZIJOS

LAIŠKAI, ATGARSIAI

TRAGIŠKASIS BIRŽELIS

Birželio mėnuo mūsų tautos istorijoje yra pats tragiškiausias. Tokiu jį padarė 1940-tieji. Šį mėnesį ženkliną didžioji Lietuvos tragedija — sovietinė okupacija ir ja sekusi aneksija, valstybinės nepriklausomybės netekimas.

Prisimename šį mėnesį ir kitą mūsų tautos pergyventą tragediją — masinius trėmimus Sibiran 1941-ųjų birželyje. Trėmimų Sibiran, ar, tiksliau sakant, Gulago salynan buvo ir vėliau, netgi didesnių ir nuožmesnių už 1941-ųjų birželio trėmimus. Birželis vienok lietuviams simbolizuoja visas deportacijas stalinistiniam terorui siautėjant.

Tiek tėvynėje, tiek ir išeivijoje kasmet lieka vis mažiau ir mažiau žmonių, kurie šios tragiškus įvykius matė, pergyveno, atsimena. Jų vietą visuomenėje užima jaunesnės kartos. Kartos, kurioms 1940-tieji ir 1941-mieji yra toli

anapus atminties ribų. Todėl kaskart svarbiau ne tik su šiais tragiškais įvykiais jaunąją kartą supažindinti, bet ir paaiškinti, kiek tai įmanoma, jų priežastis ir pasekmes.

Lietuva, Latvija ir Estija savo nepriklausomybę prarado II-jo Pasaulinio karo pradžioje, kaip išdava tuo metu prasidėjusios trumpalaikės Hitlerio ir Stalino draugystės ir slapčių vokiečių-sovietų susitarimų. Šių slapčių Lietuvą ir kitas Pabaltijo valstybes liečiančių sutarčių vertimus, paskelbtus prieš beveik ketvirtį šimtmečio, patiekiamo šiame ir sekančiame *Akiračių* numeriuose. Manome, jog minint tragiškus birželio įvykius mūsų tautos gyvenime pravartu atidžiau susipažinti ir su šios tragedijos priežastį atskleidžiančiais dokumentais —

Akiračių red.

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

DEMONSTRACIJOS. . .

Vasario 16 gimnazijoj, atrodo, vyksta didesnio masto nesusipratimai, kurie gali nulemti tos vienintelės išeivijoj lietuviškos gimnazijos likimą. Ginčas, atrodo, iškilo dėl mokytojos ir bendrabučio vedėjos M. Stankuvienės-Saulaitytės atleidimo iš pareigų. Apie tai straipsnyje „Gimnazijoj neramu“ *Europos Lietuvis* (Nr. 16, 1977.IV.19) taip rašo:

Velykų metu redakciją pasiekė Heidelberge leidžiamas, rotatorium atspausintas „Jaunimo Balsas“ (Nr. 2), kuriame kaip tik daug vietos skiriama Vasario 16 gimnazijoj atsiradusiems nesklandumams nagrinėti. Laikraštyje, be abejo, reiškiamas jaunimo nuomonė, arba asmenų, kurių nuomonei jaunimas pritaria.

Neturėdami išsamių pasisakymų iš abiejų pusių ir norėdami išlikti neutralūs, šioje vietoje trumpai atpasakojame tai, kas rašoma minėtame „Jaunimo Balse“, tikėdami, kad nesusipratimams išėjus viešumon, jie bus visapusiškai bei objektyviai išnagrinėti ir likviduoti. Kartu reiškiamame susirūpinimą ir pageidavimą, kad šio vienintelio Europoje lietuviškojo švietimo židinio orumas nebūtų pažeistas, o jo ateitis liktų užtikrinta.

Be pačios redakcijos pasisakymo, laikraštyje spausdinamas M. Stankuvienės-Saulaitytės atsisaukimas, kuriam duota antraštė „Svarbus laiškas. . .“ Tame ilgame laiške ji papasakoja, kada ir kodėl buvo atleista iš bendrabučio vedėjos ir anglų kalbos mokytojos pareigų. Atleidimo pagrindinė priežastis, atrodo, yra bendrabučio vedėjos negalėjimas susitarti su Kuratorija dėl sutarties, kurioj ji siūliusi, kad „nepramatytuose atvejuose bendrabučio darbuotojai drauge su direktorium balsuotų“.

Laiške-atsisaukime gimnazijos direktorius kaltinamas demokratijos stoka, nenoru bendrauti, perdėtu nervingumu, noru išstumti nepageidaujamus asmenis ir t.t. (. . .)

Pagaliau laikraštis praneša, kad kovo 12 d. vykusio Vasario 16 gimnazijos mokinių demonstracija, užtrukusi visą pusdienį. Demonstrantai norėję atkreipti VLB Tarybos dėmesį, kad būtų pašalinti mokinių laiške iškeltieji nesklandumai ir sugrąžinta į savo pareigas atleistoji mokytoja ir bendrabučio vedėja. Paskelbti ir demonstracijos plakatai šūkliai, kurių dalis labai nepalankūs direktoriui.

Mes nežinome visų faktų, kurie privedė prie tokios įtemptos padėties Vasario 16 gimnazijoj. Sprendžiant iš *Europos Lietuvyje* paskelbtų duomenų, galima spėti, jog gimnazijos vadovybė, darydama sprendimus, nesugebėjo pašalinti nesusipratimus visiems priimtoje formoje. Neįprastas gimnazijos mokinių demonstravimas kaip tik patvirtina šią prielaidą.

ŽODINIAI AKMENYS

Tėviškės Žiburiai (Nr. 17, 1977.IV.28), rašydami vedamajame apie vis didėjančią tam tikros spaudos varomą šmeižtų kompaniją, šitaip sako:

Jei žodiniai akmenys yra žmogaus gyvenimo griovėjai bei naikintojai privačioje srityje, sakykime, šeimos, mažų grupių sferoje, juo labiau viešumoje. Čia akmenys palieka daug platesnes ir gilesnes žaizdas. Viešumoje jų veikimas yra daug skaudesnis. Jei šeimos gyvenime žmonės apsimėtė žodiniais akmenimis, gali juos po kiek laiko susirankioti, užgydyti žaizdeles ir vėl taikoje gyventi, bet kai toks apsimėtimas įvyksta visuomeninėje viešumoje —

spaudoje, susirinkimuose. . . , padariniai būna daug skaudesni. Juk jau nevienas pasitraukė iš visuomeninės veiklos dėl tokių akmenų: nepagrįstų priekaištų, įžeidinėjimų, organizuotos neapykantos ir pan. Ir tai lengvai suprantama — vieši akmenys yra labai skaudūs. Tai jaučia ir labai atsparūs veikėjai. Juk nuo biblinio Dovydo akmenuko krito net milžinas Galijotas, nes buvo didžiai skaudus. Tai visiems žinoma, tačiau lietuviškoje viešumoje tų skaudžių akmenų pilna. Jų mėtytojai mano kovą už savo principus, idėjas, įsitikinimus, tačiau tuo būdu kilnios idėjos ne tik neapginamos, bet dargi kompromituojamos. Tokių kovų centrai mūsų išeivijoje yra žaizdos, nuodijandčios platų lietuviškąjį organizmą. Lietuvybė iš tokių kovų nieko negali laimėti, nors jos būtų ir labai narsios, nes eina savitarpio naikinimo linkme. Nežiūrint kuri pusė laimės, lietuviybė daug pralaimės. Pr. G.

Šio vedamojo mintys, be abejo, teisingos. Tik vargu ar bus iš jų kokios naudos. Jeigu šmeižtų ir melo skleidėjų įžūlumas nepasirašytuose ar slapivardiniuose straipsniuose dažnai peržengia bet kokias ribas, tai padorios spaudos pareiga būtų tokius laikraščius ir tokius straipsnius konkrečiai nurodyti. Užuominos chuliganus dažnai tik padrąsina.

KAS SVARBIAU?

PLB pirmininkas B. Nainys straipsnyje „Jeigu būtų pinigų“, (*Pasaulio Lietuvis*, Nr. 32, 1977 m. gegužis) iškėlė daug išeivijai rūpimų klausimų, kuriuos Bendruomenė galėtų išspręsti, jei. . . turėtų pinigų. Tarp tų atliktinų darbų yra paminėti šie:

Jeigu PLB valdyba turėtų pinigų, tai ji darytų taip.

Pirmiausia kasmet surastų bent po du lietuvių jaunuolius ar jaunuoles Argentinoje, Brazilijoje, Urugvajuje, bent po vieną Kolumbijoje ir Venecueloje ir pasiųstų juos į Vasario 16 gimnaziją mokytis liuanistikos, kad vėliau savo kraštuose jie būtų mokytojais. Tų kraštų lietuvių kolonijos to padaryti negali, nes nėra tiek turtingos.

Stipriau paremtų Chicagoje veikiantį PLJS Ryšių Centrą ir padėtų išplėsti jo organizuojamus vasaros liuanistikos seminarus, gal net padalinant į kelias grupes, ir į juos kasmet atsigabentų po kelis kursantus iš Pietų Amerikos lietuvių kolonijų.

Prie Chicagoje veikiančio Pedagoginio Instituto, ar kaip nors kitaip, įsteigtų nuolatinius specialius liuanistikos bei jaunimo veiklos įvairių sričių vadovų kursus ir sudarytų sąlygas Pietų Amerikos lietuvių jaunimui juos lankyti, o į Pietų Ameriką, kol bus paruošta pakankamai jų pačių vadovų, kiekvieną vasarą pasiųstų liuanistinėms mokykloms ir stovykloms talkininkus. Pietų Amerikos liuanistinėms mokykloms paruoštų specialiai joms tinkamas modernias mokslo priemones.

Vėliau tokią pat talką išplėstų į Australiją ir Europą.

Kultūriniais ryšiams palaikyti kasmet į Pietų Amerikos, Australijos ir Europos lietuvių kolonijas pasiųstų dainos, tautinio šokio ir dailaus žodžio menininkus ir sudarytų sąlygas kitų kraštų menininkams atvykti į Šiaurės Ameriką.

Dėmesin priimdama III PLJ Kongreso pasekmes, materialiai padėtų PLJS ruošti tuos kongresus dažniau, įvestų tradicines, kas keli metai organizuojamas, pasaulio lietuvių išeivijos sporto žaidynes ir organizuotų pasaulio lietuvių išeivijos kultūros kongresus. Skatintų jaunimo kūrybą, sudarytų sąlygas

ATVIRAS ŽODIS MĖNUOSTIS

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: \$8.00 annually in the U.S., \$8.00 in foreign countries; \$1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

* Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mokinūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, dr. E. Vaišnienė, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis.

* Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laišakai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRACIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

* Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — \$8.00; kituose kraštuose — \$8.00; atskiro nr. kaina — \$1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRACIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

jauniesiems kūrėjams išeiti į viešumą, įsteigtų jiems premijas. Politika besidominčiam jaunimui padėtų pasirošti Lietuvos laisvinimo darbui, organizuodama kasmet bent poros savaitių vasaros seminarus.

Straipsnio pabaigoje B. Nainys šitaip teigia:

Jeigu JAV ir Kanados lietuviai PLB valdybai kasmet sumestų po tiek pat dolerių, po kiek jie Vasario 16 minėjimuose sumeta vien tik politiniams veiksniams, visa tai, apie ką mes čia kalbame, būtų galima padaryti. Be samdytų reikalų vedėjų, sekretorių ir be išnuomotų patalpų.

Ar ne laikas visiems JAV ir Kanados lietuviams tuo pasirūpinti?

Taigi, čia ir iškyla pagrindinis klausimas — kas išeivijai svarbiau? Ar nuolatiniai remti visokių tarpusavyje besipešančių veiksmų politinę veiklą, kurios efektingumas palaipsniui mažėja, ar visą dėmesį ir lėšas skirti ateičiai, ilgesniam išeivijos išsilaikymui, kuris tuo pačiu pratęstų ir kultūrinę ir politinę išeivijos gyvybę?

Deja, mūsų politiniai veiksniai šito nesupranta ir apie ateitį negalvoja. Jie mano, kad šūkliais papuošta veikla yra daug svarbesnė, negu konkretus lietuviybės darbas.

AIRIŲ KATALIKAI VAŽIUOS Į LIETUVĄ

Grupė airių katalikų jau seniau bandė nuvežti į Vilnių Marijos statulą, kaip taikos bei tautų brolybės simbolį, bet vis negaudavo sovietų valdžios leidimo. Dabar, kaip *Tėviškės Žiburiai* (Nr. 17, 1977. IV.28) praneša, atrodo, tokį leidimą jie gaus:

Esame „TŽ“ rašę apie Airijos katalikų grupę, užsimojusią nugabenti į okupuotą Lietuvą Marijos statulą kaip taikos bei tautų brolybės simbolį. Deja, Sov. Sąjungos ambasada atsisakė duoti vizą tokiem maldininkams, nes K. Bendrija esanti atskirta nuo valstybės. Marijos statula buvo nuvežta į Londoną ir patalpinta lietuvių šventovėje. Airių grupės vadovas adv. T. C. Gerrard O'Mahoney betgi nenuleido rankų, jieškodamas kitų kelių. Netikėtai iš Sov. Sąjungos ambasados atėjo pasiūlymas minėtai airių katalikų grupei važiuoti į Lietuvą su Marijos statula ir ten įsitikinti, kad religinis gyvenimas nėra varžomas. Tą žinią paskelbė Londono dienraštis „The Guardian“ kovo 30 d. Pasak jos, O'Mahoney grupė pasiūlymą priėmė ir dabar rūpinasi gauti vizas. Jos atstovai kovo 27 d. lankėsi Londone ir dalyvavo specialiose pamaldose, kurios buvo laikomos lietuvių šventovėje. Tai buvo užbaiga devynias savaites trukusios novenos už taiką. Ji, pagal planą, turėjo būti baigta Vilniuje, bet sovietai neleido.

Panašiai su tėvyne galėtų bandyti santykiauti ir išeivijos lietuviai. Šitokias galimybes tačiau labai supainiojo toji nelaiminga ir neįtikėtina žiopa „Klivelando rezoliucija“. Supainiojo taip, kad dar ir šiandien maždaug pusė išeivijos laikraščių redaktorių tebeklaidžioja tos rezoliucijos padiktuotuose šunke-liuose.

DIENTRAŠČIAI SKELBIA NETIESĄ

Mūsų spauda nemažai vietos skiria pasaulio žinių ir įvykių informacijai, kuri, kol pasiekia skaitytojus, dažnai būna pasenusi. Ši informacija kartais būna netiksli, perredaguota, nes redakcijose yra žmonių, neatskiriančių žinios bei fakto nuo jo komentaro.

Kartais būna dar blogiau, kai vardan informacijos paskelbiama netiesa. Tokias neteisingas žinias neseniai užtikome Drauge ir Naujienose.

Draugas (Nr. 119, 1977.V.21) paskelbė tokią žinią:

Atsaukė pamaldas už nužudytą studentą

Varšuva. — Lenkijos kardinolas Stefan Wyszynski atšaukė iškilmingas pamaldas, turėjusias vakar būti Šv. Onos bažnyčioje, Varšuvoje, už Krokuvoje nužudytą studentą Stanisławą Pyjas. Kardinolas pabijojęs, kad pamaldos gali virsti demonstracijomis, gal ir riaušėmis, ir nežinia kuo viskas gali baigtis. Atšaukimas taip pat rodo didėjantį įtempimą tarp Bažnyčios ir valdžios. Paskutinėmis dienomis įvykdyti suėmimai rodo, kad valdžia į kompromisus nemano leistis, padėtį aštrina. Iki vakar dienos buvo šeši nauji suėmimai žymių intelektualų: literatūros kritikas Josif Lipski, Jacek Kuron, istorikai Adam Michnik ir Antoni Macierewicz, chemikai, lenkų skautų vadai Piotr Naimski ir Mirosław Chojecki. Jie visi priklauso darbininkams ginti komitetui.

Gi tą pačią dieną Reuters žinių agentūra iš Varšuvos pranešė kaip tik priešingai, kad virš 10000 asmenų dalyvavo pamaldose už nužudytą Krokuvoje studentą Władysławą Piją. Nemažas skaičius saugumo policijos matėsi prie bažnyčios. Nors atmosfera buvo labai įtempta, bet apsieita be išsišokimų.

Naujienos (Nr. 126, 1977.V.28) per visą pirmą puslapį stambiom reidėm paskelbė:

LIETUVIS RUSŲ LĖKTUVU PABĖGO ŠVEDIJON

Gi, iš tikrųjų, buvo kitaip. Kaip AP agentūra iš Stokholmo pranešė, lėktuvą pagrobė ne lietuvis, bet rusų inžinierius iš Gudijos, kurio pavardė, jam pačiam prašant, nebuvo paskelbta. Jis buvo neginkluotas, nors lėktuvo palydovei pranešė, kad turįs sprogstamosios medžiagos. Sovietai tuoj pareikalavo jį grąžinti, bet Švedijos vyriausybė grąžinti atsisakė.

Panašiai Naujienos „informavo“ ir Brazinskių atveju. Tik anuomet 16-metis Brazinskiukas Naujienų buvo padarytas Raud. Armijos karininku. . .

VLIKO SMOGIKAI

Keleivis (Nr. 17, 1977.IV.26), komentuodamas Tautos fondo atsisaukimą aukų reikalu, taip rašo:

Na, kartais šitaip nenaudingai liežuvis susipina į mazgą dėl kurio nors veikėjo nepakankamo lietuvių kalbos mokėjimo, kartais dėl per daug žilo plauko, kartais — iš per didelio savimi pasitikėjimo. Bet kartais visiškai niekai nukalbami ir turint labai gerą intenciją. Sakytume, — iš per didelio retorinio įsismiginimo ir įsibėgėjimo, tiesiai iš karštos patriotinės širdies. . .

Pavyzdžiui, ką gi mes turime galvoti, paskaityę oficialų Tautos Fondo vajeaus raštą, kuriame tvirtina-

ma, kad tie tautiečiai, kurie kasmet duos Vlikui po 100 dolerių, — „Tai Pylėnų kariai, pasiruošę mirčiai“, „Tai Vliko smogikai, viskam pasiruošę“. . .

Tikrai, tokio „pašlovavimo“ dar nebuvo girdėję! Ko vertas toks palyginimas?

Kuo gi šitie kuklūs aukotojai, gal dar užsigniaužę bankuose net po 100,000 dolerių savo juodai dienai, yra panašūs į laisvės kovų liepsnose žuvusius legendarinius Pylėnų gyvėnus? Kodėl jie „pasiruošę mirti“ dėl tų Vlikui paaukotų 100 dolerių? Nebent iš nežmoniško šykštumo. Ir kokie jie dar ir „Vliko smogikai“, jau vien tuo pavadinimu nemaloniai primenantieji nacių smogikus?

Jeigu jau šitaip imame šlovinti ir patys šlovintis, tai kiek dar betruksta, kad Vliko pirmininką pradėtume lyginti su karalium Mindaugu, Altos pirmininką — su Vytautu Didžiuoju, LB pirmininką — su kunigakščiu Švitrigaila, o reorganizuotąjį — su Čičinsku?

IR VLIKAS SVARSTĖ E. ČEKIENĖS ŠMEIŽTUS

Elta pranešė, kad Vliko tarybos posėdyje, tarp kitų klausimų, buvo svarstomas E. Čekienės šmeižtų skleidimas prieš dr. B. Nemicką. Ten rašoma:

Dėmesys dar buvo atkreiptas į anonimiškai platintas ištraukas iš Lietuvos okupanto leidinio VLIKui diskredituoti, kur sufabrikuoti prasimanymai prieš Lietuvos laisvinimui vadovavusius ir vadovaujančius asmenis, jų tarpe ir prieš dabartinį VLIKo vicepirmininką dr. Bronių Nemicką, be to, apie Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos pirmininkės Emilijos Čekienės vaidmenį tų ištraukų skleidime.

Taryba nutarė viešai visuomenę įspėti, kad nepasiduotų provokacijoms ir saugotųsi net visai neįtikėtinomis tapti sovietų piktybių kėslų talkininkais. Pareiškimui rengti sudarė komisiją: Regina Žymantaitė, Vytautas Vaitiekūnas ir Bronius Bieliukas.

ATGARSIAI

VILNIS, LAISVĖ IR AKIRAČIAI

(„Reikėtų vertesnių didvyrių“, Akiračiai, 1977 m. Nr. 1(85))

Sovietų Sąjios didžiulį politinį, ekonominį ir diplomatinį spaudimą bei jos agentų intrygas ir pinkles mes nuolat jautėme per šešerius metus Turkijoje, o taip pat kelionėje per Italiją į Venezuelą ir iš ten atvykus į Jungtines Amerikos Valstybes. Žinoma, mes visiškai neimame į galvą, jeigu rusų KGB, išsigandus mūsų uždegančio pavyzdžio bei populiarumo Lietuvoje, varo įnirtingą propagandinę kampaniją prieš mus, pajungdama savo sovietiškus šmeižto organus, o taip pat Laisvės bei Vilnies veteranus ir „atviro žodžio mėnraščio“ studentus. . .

Pranas ir Algirdas Brazinskai
(Neprikl. Lietuva, 1977.V.25)

MARTYNAS GUDELIS APIE... ŠMEIŽTUS

(„Išėivija spaudos veidrodyje“, Akiračiai, 1977 m. Nr. 3(87))

Jeigu būtų teisybė, kad Naujienų redaktorių Martynas Gudelis Ispanijos auksą būtų nuvežęs į Maskvą ir atidavęs Stalinui, tai Stasys Jokubka, Vilnies redaktorių, turėtų būti patenkintas. Bet jis žino, kad Gudelis niekad auksu Rusijon nevežė. Jis žino, jog tai yra jėzuito kunigo Kezio išgalvotas ir jėzuitų biuleteny paskelbtas šmeižtas. Jis taip pat žino, kad jėzuitų įtakoje esanti lietuviška spauda tą tėvo Kezio iš piršto išlaužtą šmeižtą pakartojo.

Idomiausia, kad tą šmeižtą kartojo ir pats Jokubka. . . O dabar, kai aukštus mokslus baigusieji

KALBĖJIMAS PAKVAIŠUSIŲ VARDU

Į keistą kun. Garšvos straipsnį Drauge (nr. 95), apie kurį rašėme praeitame Akiračių numeryje, su dideliu džiaugsmu atsiliepė Naujienos, visiškai netikėtai suradusios talkininkų kovoje prieš filmų iš Lietuvos rodymą.

Naujienos (Nr. 99, 1977.IV.27), pacitavę kun. Garšvos straipsnio ištrauką, šitaip rašo:

Vargu rasime bent vieną lietuvių, kuris nesutiktų su šiuo kun. Garšvos įžanginio paragrafu. Nei vienas save gerbiąs lietuvis nenori save pardavinėti. Nenori to daryti moterys, nenori ir vyrai. Bet nežiūrėti į norą ar nenorą, kartais save pardavinėja ir lietuviai. Tą daro ne tik kelios moterys, bet tai daro ir vyrai. Save pardavinėti pradeda tikrai labai jau žemai nusmukę individai, kuriems niekais nuėjo ne tik pagrindinės žmogaus dorovinės taisyklės, bet ir pagrindinės tesės ir žmoniškumo sąmokos.

Mūsų pacituotą kun. Garšvos paragrafą turėtų atidžiai ir net kelis kartus paskatytį ne tik sales nuomojantis jaunas jėzuitas, bet ir paties Draugo redakcijos nariai. Jeigu kun. Garšva šiuos žodžius būtų parašęs prieš pusmetį, tai lietuvių tarpe nebūtų kilęs toks didelis pakvaišimas, kurį sukėlė savęs išpardavimu užsimantieji vyrai.

Deja, tas pakvaišimas prasidėjo žymiai anksčiau, kai Naujienas redaguoti perėmė Ispanijos civilinio karo raudonųjų pusėje dalyvis. Jis, susidėjęs su visokiais kraštutiniais elementais, pradėjo šmeižtų kampaniją prieš Bendruomenę ir atskirus išeivijos visuomenės veikėjus.

O tą pakvaišimą pagydyti ar sustabdyti gali ne kas kitas, kaip tik pati visuomenė, parodydama šitokiems neapgalvotiems šmeižtams ir „agentų“ medžioklei savo nepritarimą.

Vyt. Gedrimas

mūsų daktarai, susispietę apie Akiračius, nepatikrintą jėzuito išmislą pakartojo, tai Jokubka ir vėl džiaugiasi, kad prieš Gudelį paleistas šmeižtas eina toliau. (. . .) Jokubkai tai sudaro džiaugsmo, nes ir jis toliau akiratininkų nematė ir nemato. Jis džiaugiasi, kad šmeižia ne jis vienas.

Kiek tai liečia Naujienų redaktorių M. Gudelį, tai galima pasakyti, kad jokio auksa į Maskvą jis niekad nevežė ir nesirengė vežti. Gudelį Ispanijon pasiuntė atsakinga Lietuvos Žinių redaktorė Felicija Bortkevičienė Kaune leidžiamo dienraščio leideja ir redaktorė, norėjo kad Gudelis parašytų Lietuvos Žinioms reportažų apie naujai įvestos Ispanijos respublikos visuomeninį gyvenimą. Gudelis pasiuntė minėtam dienraščiui didoką pluoštą reportažų.

(Naujienų vedamasis, 1977.V.2)

Niekur kitur — nei išeivijoje nei sovietinėje Lietuvos spaudoje — melo iš šmeižtų nėra prirašoma tiek, kiek jų pastaruoju metu talpina Gudelio redaguojamos Naujienos. Dabar M. Gudelis skundžiasi, kad kiti jį „šmeižia“.

Bergždžia būtų su Gudeliu ginčytis apie šmeižtus. Tačiau negalime tylomis praleisti jo pastangų savo nešvarius darbelius dangstyti garbingos lietuvių, žinomos valstiečių liaudininkų veikėjos F. Bortkevičienės vardu. Gudelis Ispanijon nuvyko ne Bortkevičienės siunčiamas, o pabėgęs nuo teismo iš nepriklausomos Lietuvos, apkaltintas žmogžudyste. Tiesa, pabėgo jis ne į Ispaniją, o į Lenkiją, kuri tuo metu Lydoje iš panašių avantiuristų organizavo „lietuvių“ pulkus „vaduoti Kauno Lietuvos“. Lenkai tačiau netrukus šio sumanymo atsisakė. O M. Gudelis, ieškodamas naujo darbo ir darbavių, nuvyko Ispanijon —

Akiračių Red.

Taip. Tel-Avive, Jeruzalėj, New Yorke ir Čikagoj, ar gal ir dar kur nors, rašomos ar žadamos rašyti ir leisti knygos apie žydų likimą Lietuvoje 1941-44 metais (Žr. *Akiračių* 1977 geg. mėn. 11 psl.) Iš žydų pusės jau yra ir parašytų bei išleistų — anglų kalba — knygų, mažiau ar daugiau liečiančių ir tuos įvykius Lietuvoje. Tenai esančiuose užsiminimuose apie Lietuvą — jei ir ne visur, tai berods dažniausia — esti mažiau ar daugiau lietuviams, retkarčiais net lietuvių tautai aplamai, kaltinamojo pobūdžio teigimų. Lietuvių tai jaudina ir net erzina.

Suprantama. Tie, kurie patys tų žudynių nematė ir neturėjo progos apie tai girdėti iš tiesioginių liudininkų, dažniausia visai nuoširdžiai tiki, kad prie tų žudynių kaip nors prisidėjusių lietuvių visiškai nebuvo, arba jei buvo, tai kas nors iš „visuomenės padugnių“.

Kurie yra šiek tiek kitaip tą dalyką matę ar girdę, visą atsakomybės svorio centrą noriai verčia ant vokiečių komandos, o tos komandos paklausiusius lietuvių teisina buvus tik neatsakingais įrankiais. Tad, susidūrę su kitokiais žydų teigimais, reaguoja į juos, kaip į nepagrįstus, neteisingus, galbūt net tyčia piktybiškus užsipuolimus.

O tie tariaimi užsipuolikai paprastai visiškai nesijaučia turį savo teigimuose agresyvių tyčinio kaltinimo intencijų. Jie jaučiasi, kad tik konstatuoja jiems tikrai žinomus faktus.

Deja, tas žinojimas dažniausia irgi nėra, net negali būti, objektyvus. Žydų turimosios informacijos apie tai, kas anuomet juos Lietuvoj ištiko, yra gaunamos tik iš nedidelio kiekio kuriuo nors būdu išlikusiųjų iš tos katastrofos. Tie liudininkai tikrai daugiau ir iš arčiau, negu bet kas kitas, yra matę, kas tenai tada dėjosi. Bet jie matė juos naikinusias

PAINIOS SĄSKAITOS - III

mašinerijos tik vieną dalį — sargus, varovus, budelius. Jei tie buvo apręgti kokiomis surinktinėmis Lietuvos policijos ar kariuomenės uniformos liekanomis ar net civiliskai apsirengę, ir jei jie kalbėjo lietuviškai (sako, kad buvę ir kitaip kalbėjusių), tai liudininkai ir negali paliudyti kitaip, kaip tik taip, kad juos saugojo, varinėjo ar šaudė — lietuviai. Knygas rašantieji vis dėlto turėtų atsižvelgti į liudininkų perspektyvos ribotumą ir turėtų būti atsargesni duomenis suvesdami, ypač išvadas apibendrinami.

Knygų autoriai turėtų itin kritiškai priimti sovietinių saugumiečių ar jų įtaigotų žurnalistų pervirškintus duomenis, nes paprastai tai yra tik pagal jų skonį sufrizuota ir tik jų interesams priderinta medžiaga.

Pagal dėsni „mūsų priešas yra mūsų draugas“ žydų veikėjai per naiviai ir per ilgai pasitikėjo sovietiniais duomenimis apie nacių kolaborantus „žydų klausimo sprendime“. Dėl to gana daugeliu atvejų jie buvo planingai nukreipiami nuo savų interesų į aklą talkininkavimą sovietiniams saugumiečiams.

Net ir dabar, kai paaiškėjo, kad buvusio žydų priešas priešas toli gražu nėra toks geras žydų draugas, kaip manyta, vistiek dar yra žydų veikėjų, mielai tebespasiduodančių sovietinio saugumo siundymams vaikytis paskui neva tebesislapstančius žydų žudikus Baltijos kraštų ir apskritai Rytų Europos politinių pabėgėlių tarpe. Gal ir buvo, gal ir tebetūno kur nors toks vienas kitas sukiužęs senukas, bet kiek

KNYGINĖ ILIUZIJA

gi būtų to laimėjimo Izraeliui ar Lietuvos žydų palikuonims iš tų šen ten išlikusių tikrų ar gal ir tik tariamų nusikaltėlių sudorojimo? O šalia tų vargiai besurandamų ar išaiškinamų, visa eilė siundymų buvo nukreipta kaip tik į tokius asmenis, kurie — mums dėl to nėra jokios abejonės — nė trupinėlio pikta nėra padarę žydamai, tik kuriuos pasiekti sovietiniams saugumiečiams kitais sumetimais nagai niežti, o pirštai per trumpi. Tokiais štai atvejais paslaugūs žydų veikėjų tarpininkavimai visą ryteuropinę politinę ir nepolitinę išeiviją piktina ir drumsčia jos nuotaikas žydų atžvilgiu.

Kiekvieną kartą, kai tik pasklinda žinia apie žydų išleistą knygą kalbamuojų klausimu, dažnam mūsų šiam veikėjui ar veikėjų patarėjui bematant šauna į galvą geniali mintis: — Ir mes turim parašyt, turim išleisti knygą, būtinai anglišką, kurioje turim būtinai atremt „visus tuos piktus žydų kaltinimus“!

Pernai rudenį net dviem knygom toki nutarimai priimti: Vliko-Jasaičio ir Tarybos-Prunskio. Ar ne per šviesių iliuzijų tie mūsų veikėjai ir patarėjai yra susikūrę apie knygas?

Visų pirma — argi mes pajėgsim čia tokią knygą parašyt? Tai yra, argi mums įmanoma čia surinkti tokias knygas reikiamos medžiagos, kad tai būtų rimtas, svarus veikalas, o ne vien tik irzlus atsisipjaudymas, kaip dauguma atsisipjaudymų laikraščiuose?

DOKUMENTŲ ŠVIESOJE

NACIŲ - SOVIETŲ SANDĖRIS - I

(paskelbta Lietuvos žurnale 1954 m. nr. 6)

ISIDĖMĖTINOS DATOS.

Sovietų ambasadorius Berlyne Merekalovas 1939 m. balandžio 17 d. pirmąsyk apsilankė pas reicho valstybės sekretorių Weizsaeckerį, kuriam jis, kalbėdamas „praktiniais klausimais“, pakišo mintį, jog nesą pagrindo, kad sovietų - vokiečių santykiai nepagerėtų...

Gegužės 20 d. Molotovas, kalbėdamas su vokiečių ambasatorium Maskvoj Schulenburgu dėl pradėtinų prekybos derybų, užsiminė, jog

„sovietų vyriausybė tegalėtų sutikti derybas pradėti, jeigu tam būtų sukurtas tinkamas politinis pagrindas“. („Nazi - Soviet Relations 1939-1941“, Department of State, 1948, p. 6).

Rugpjūčio 2 d. pats Ribbentropas sovietų chargé d'affaires pareiškė, jog

„tarp Baltijos ir Juodosios jūros nėra problemos, kuri tarp mūsų negalėtų būti išspręsta. Mums abiem pakankamai vietos prie Baltijos, ir rusų interesams anaipol netenka susikirsti su mūsų interesais“. (Ibid. 38 p.)

Rugpjūčio 19 d. Schulenburgas pasiuntė į Berlyną Molotovo jam įteiktą nepuolimo sutarties projektą ir pranešė, jog sovietų vyriausybė sutinkanti, kad Ribbentropas atvyktų į Maskvą apie rugpjūčio 26-27 d. (Ibid. 65 p.)

Rugpjūčio 23 d. 4 val. p. p. Ribbentropas susitiko Kremliu su Stalinu ir Molotovu.

„Rusai išsyk buvo šalti ir rezervuoti. Stalinas tuoj pareiškė savo dėmesį Baltijos valstybėms. Jis pasiteiravo, ar Vokietija vis tebesidomi Liepojos ir Ventpilio uostais ir, nevyniodamas žodžių, aiškiai pareiškė, jog derybos vesti nebus prasmės, jeigu vokiečiai tuo klausimu nenusi- leis. Ribbentropas pasiprašė leidžiamas telefonu susisiekti su Hitleriu Obersalzberge ir per kelias minutes gavo ryšį. Hitleris valandėlei paliko telefoną pažiūrėti į žemėlapi. Tuoj pat jis pranešė sutinkąs užleisti rytinį Baltijos pakraštį Rusijai...)

Toji nuolaida leduš tuoj sulaužė, ir viename vieninteliame posėdyje, kuris, beje, ilgokai užtruko, buvo susitarta visais klausimais. Rugpjūčio 23 d. datos sutartis ir slaptasis protokolas buvo pasirašyti rugpjūčio 24 d. paryčiais. (Dr. Deutsch, „La Bataille“, 1947, 4. 30).

ŠIAURINĖ LIETUVOS SIENA — VOKIETIJOS - SOVIETŲ SĄJUNGOS INTERESŲ RIBA.

Frames 182-183, serial F 19 (JV Valstybės Departamento archyvo kataloginiai ženklai. Red.).

Slaptas papildomasis protokolas

Ryšium su nepuolimo pakto pasirašymu tarp Vokietijos reicho ir Socialistinių Tarybų Respublikų Sąjungos kiekvienos abiejų šalių pasirašiusieji įgalotiniai griežtai slaptuose pasikalbėjimuose aptarė savo įtakos sferų Rytų Europos sienos klausimą. Šie pasikalbėjimai privedė prie šių rezultatų:

1. Tuo atveju, jeigu srityse, priklausančiose Baltijos valstybėms (Suomijai, Estijai, Latvijai ir Lietuvai), įvyktų teritorinių bei politinių pertvarkymų, šiaurinė Lietuvos siena bus Vokietijos ir SSSR interesų sferos siena. Tuo atžvilgiu abi šalys pripažįsta Lietuvos interesus Vilniaus krašte.

2. Tuo atveju, jeigu teritorinių bei politinių pertvarkymų įvyktų Lenkijos valstybei priklausančiose srityse, Vokietijos ir SSSR įtakos sferas skirs linija, einanti maždaug Narevo, Vyslos ir Sano upėmis.

Klausimas, ar abiejų šalių interesų požiūriu yra pageidaujama išlaikyti nepriklausomą Lenkijos valstybę ir kokios turėtų būti tos valstybės sienos, tegalės būti galutinai išspręstas tolimesnėj politinėj raidoj. Kiekvieni atveju abi vyriausybės šį klausimą spręs taikingo susitarimo keliu.

3. Dėl pietų-rytų Europos sovietinė šalis atkreipė dėmesį į savo interesus Besarabijoje. Vokiškoji šalis pareiškė savo visišką politinį nesidomėjimą tomis sritimis.

4. Abi šalys šį protokolą laikys visiškai slaptu.

Maskva, 1939 m. rugpjūčio 23 d.

SSSR vyriausybės

Už Vokiečių reicho vyriausybę
von Ribbentrop

įgalotinis
V. Molotov

(„Nazi-Soviet Relations 1939-1941“, Department of State, 1948, p. 78).

LIETUVA ATITENKA SOVIETŲ SĄJUNGAI.

Rugsėjo 25 d. Stalinas ir Molotovas priėmė Schulenburgą. Šis tą pačią dieną telegrama pranešė į Berlyną, jog Stalinas pasiūlė, kad „iš teritorijos, esančios į Rytus nuo demarkacijos linijos, mums (vokiečiams) būtų pridėta visa Liublino provincija ir toji Varšuvos provincijos dalis, kuri siekia Bugo. Už tai mes (vokiečiai) turėtume atsisakyti savo pretenzijų į Lietuvą. Stalinas šią sugestiją pažymėjo kaip būsimųjų derybų su reicho užsienių reikalų ministru objektą ir pridūrė, kad jei mes (vokiečiai) sutiktume, Sovietų S-ga tuoj pat

Nėra čia ko stypčiot apie krūmus. Prisipažinkim tiesiai, kad nieko nebus. Domas Jasaitis sakė, kad dar Vokietijoje, maždaug 1947 metais raginęs Vliką rinkti duomenis tokiai knygai ir grąsinęs pats per savo vadovaujamą Raudonąją Kryžių rinkti, jeigu Vlikas nerinktų. Bet Vlikas tada jau klimpo į kelio-liką metų trukusį ginčą su Diplomatinės Šefu, ir jam, matyt, neliko laiko užsiiminti dar ir „žydiškais reikalais“. Jasaitis gal šį tą ir surinko, bet iki knygos tai buvo dar labai toli. Praėjo 30 metų ir — vis dar labai toli.

Po pernai pakartoto jau galutinio nutarimo tokią knygą išleisti, buvo dar kartą kreiptasi „į visuomenę“ — siųskit medžiagos.

Jeigu taip, tai nereikėjo būti nuostabiu aiškia-regiu, kad numanytum, jog knygos nebus. O jei ir bus, tai tik kažkoks spausdintas užkamšalas, kurį maždaug apie 1980 metus pasidalinsim patys savo tarpe ir pasiguosim, kad „darėm, ką galėjom“. Nesgi, jeigu dabar, 1977 metais, medžiagos dar nėra, tai jau ir nebus.

Tiesą sakant, ta medžiaga mums ne tik dabar, bet ir prieš 30 metų jau buvo neprieinama. Patikimoji medžiaga liko Lietuvoje ir pateko į nepatikimas rankas, kuriose ji buvo panaudota tik tiek, kiek tiko prosovietinei propagandai, o visa kita sudėta — „saugumasžin kur“.

DP stovyklose tada, tiesa, dar buvo daugiau ir nepalyginti šviežesnių liudytojų, negu dabar. Bet liudytojai, būdami toli nuo šaltinių, svetur, neįmanomi patikrinti, visada nežinia, kas jie daugiau: liudytojai, ar gandonešiai. Tad liudijimai, jei ir anuomet surinkti, tokiam rimtam reikalui būtų tik trečios ar ketvirtos rūšies medžiaga. Be to, visai galimas daly-

kas, kad kas daugiau žinojo, tas dažniausiai mažiau tebuvo linkęs atvirai kalbėti.

Dabar jau ir tos ketvirtarūšės medžiagos dauguma užkasta kapuose, o kiek dar ne, tai ji 30 metų senesnė, 30 metų tolesnė nuo įvykių, 30 metų dulkių sluoksniu apnešta. Tik vienas dalykas atrodo yra išlikęs laiko nepaveiktas. Tai vengimas prasiatart apie dėmes tautiečių ano meto pasielgimuose.

Bendruomenės optimistai buvo pasišovę padėti Vlikui (jei norėtų, tai ir Tarybai) rinkti išlikusius liudijimus per apylinkes, tiesiog kontaktuojant kiek galima daugiau vyresnių kaip 40 m. amžiaus lietuvių pokarinių ateivių ir teiraujantis, ar jie ką atsimena apie 1) žydų suėmimus ir šaudymus pirmomis vokiečių-rusų karo dienomis Lietuvoje, 2) žydų surinkimą į getus, 3) vėlesnius sušaudymus ir 4) žydų gelbėjimus bei slapstymus. Visais atvejais manyta šį tą atsimenančius kalbinti, kad paliudytų — kur, kada, kas, ką ir kaip. Girdėjau, kad pakalbinti apylinkių veikėjai tokio uždavinio išsigandę. Sako, ryžtųsi rinkti liudijimus, liečiančius tik ketvirtąjį klausimą, apie žydų gelbėtojus. Dėl pirmųjų trijų, tai, girdi, toki klausinėjimai tik sukeltų visuotinę pasipiktinimą Bendruomenės vadovybe.

Atrodo, kad Bendruomenės vadovybė, bent kol kas, nuo tos medžiagos rinkimo susilaiko. O intencija jos buvo gera: suregistruoti, kiek dar įmanoma, visą teisybę, su aureolėmis ir dėmėmis, nes tik objektyviais duomenimis paremta studija galėtų būti vertinga. Deja, to nesupranta ir nepripažįsta šovinizman išsigimę patriotai. Kad ir ne kažinkiek jų mūsų tarpe, bet rėksmingi, ir B-nės vadovybė, matyt, dėl šventos ramybės, traukiasi į šalį.

Domas Jasaitis vistiek buvo optimistas ir, sako,

tikėjosi, net žadėjo knygą parašyti, gal net šį rudenį. Bet mirė šį pavasarį. . . Įpėdinio tam darbui tęsti ir baigti nematyt, ir vargu ar toks beatsiras. O ar reikia?

Visų pirma yra įsidėmėtina, kad niekad nereikia plėstis būtinai daryti tai, ko negali padaryti. O jeigu ir galėtumėm ką bent pusėtinai vertinga pagaminti, — ką tai reikštų lietuvių bei Lietuvos reikalui?

1941 metų įvykiai lietuvių-žydų santykiuose buvo tragiški, bet jie jau niekad nebesugrįžianti praeitis. Jei kai kurie žydai — toli gražu ne visi ir net ne dauguma — sviedžia dėl to lietuviams ar Lietuvai pagiežų žodį, tai yra tik paskirų individų pareiškimai. Nei žydų tauta in corpore, nei Izraelio valstybė nekelia lietuvių tautai ar Lietuvos valstybei bylos su reikalavimu atsakyti už tuos įvykius, ir negali kelti, kadangi Lietuvos valstybė tada nebefunkcionavo ir lietuvių tauta nebuvo Lietuvoje šeiminkė. Privačios neigiamos opinijos apie lietuvių, žinoma, gali istoriją mums nemaloniai prižiūkslinti. Bet šiukšlėms prašluot geriau tinka taiklios, tinkamoje vietoje įsprastos recenzijos. Tam reikia išties atsisąsdomųjų knygų.

Jei manom, kad, kai į mus „sviedžia“ knyga, tai reikia „sviest“ atgal irgi knyga ar dviem, tai turėtumėm suprast, kad mes su žydais tokio „knygų karo“ nė iš tolo negalėtumėm laimėti. Jų intelektualiniai ir finansiniai resursai tam reikalui nepalyginti didesni ir kuo ne kuo, o knygomis tai prieš juos tikrai neatsisvaidysim.

Ir viena ar pora, tegu ir neblogų, tegu ir įtikinančių knygų — jei kokio nuostabaus laimikio dėka ir (tęsinys 7-me pusl.)

imtųsi spręsti Baltijos kraštų problemą pagal rugpjūčio 23 d. protokolą. Jis laukias dosnios vokiečių vyriausybės paramos. Stalinas įskaitinai išskaičiavo Estiją, Latviją ir Lietuvą, bet nepaminėjo Suomijos“.

“Nazi - Soviet Relations 1939-1941”, Department of State, 1948, p. 103).

Frames 0326-0325, serial F 2.

Slaptas papildomasis protokolas

Pasirašiusieji įgaliojiniai pareiškia šį Vokiečių reicho vyriausybės ir SSSR vyriausybės susitarimą:

1939 m. rugpjūčio 23 d. slaptas papildomasis protokolas pataisomas (1 punktas) tuo būdu, kad Lietuvos valstybės teritorija atitenka SSSR įtakos sferai, tuo tarpu kai iš antros pusės Liublino provincija ir Varšuvos provincijos dalis atitenka Vokietijos įtakos sferai (žiūr. žemėlapi prie šiandien pasirašytos sienų ir draugiškumo sutarties). Kai tik SSSR vyriausybė imsis ypatingų priemonių Lietuvos teritorijoje savo interesams apsaugoti (m. p.), dabartinė Vokietijos-Lietuvos siena bus ištaisyta sienos natūralumo ir paprastumo sumetimais tokiu būdu, kad Lietuvos teritorija, esanti į pietvakarius nuo linijos, pažymėtos prijungiamame žemėlapyje, atiteks Vokietijai.

Toliau pareiškama, kad augščiau minėtos Sov. S-gos priemonės nepalies dabar galiojančių ūkinių susitarimų tarp Vokietijos ir Lietuvos.

Maskva, 1939 m. rugsėjo 28 d.

SSSR vyriausybės

Už Vokiečių reicho vyriausybę
von Ribbentrop

pavestas
V. Molotov

(Ibid., p. 107).

PLĖŠIKAS NORI BŪTI SVARUS PASAULIO AKYSE.

Frames 111663-111664, serial 103

Vokietijos ambasadorius Sov. S-goje (Schulenburg)

Vokietijos užsienių reikalų ministerijai

Telegrama

Labai skubu

Maskva, 1939 m. spalio 3 d.- 19,04 val.

Griežtai slapta

Gauta 1939 m. spalio 3 d. 21,10 val.

Nr. 463, spalio 3 d.

Molotovs šiandien 14 val. pakvietė mane į savo įstaigą, kad praneštų:

Sovietų vyriausybė pasakysianti šiandien atvykstančiam Lietuvos užs. reik. ministeriui, kad draugiško tarpusavio santykių sprendimo (greičiausia, panašiai kaip su Estija) rėmuose Sovietų vyriausybė ketina Lietuvai perleisti Vilnių ir jo apylinkes, tačiau drauge Sovietų Vyriausybė nurodysianti Lietuvai, kad ji turi perleisti Vokietijai savo teritorijos žinomą dalį.

Molotovs klausia, koku formaliu būdu mes tatau manytume atlikti. Jo manymu Sovietų-Lietuvos protokolas Vilniaus klausimu ir Vokietijos-Lietuvos protokolas dėl Lietuvos srities, perleidžiamos mums, turėtų būti pasirašytas vienu metu.

Aš atsakiau, kad ši sugestija man nėra priimtina, man atrodo, kad būtų logiškiau, jei Sovietų vyriausybė duotų Vilnių mainais už mums perleidžiamą (Lietuvos) žemės juostą (strip) ir vėliau tą juostą perduotų mums. Molotovs, atrodė, neviseškai sutinkąs su mano pasiūlymu, bet pareiškė norą, kad pasiklausčiau savo vyriausybės nuomonės ir duočiau jam atsakymą rytoj vidudienį.

Molotovo pasiūlymas man atrodė žalingas, nes tat pasaulio akyse padarytų mus Lietuvos teritorijos „plėšikais“, o sovietų vyriausybė figūruotų kaip dovanotoja... Man atrodo, kad svarstyti tik mano sugestija. Tačiau prašau jus apsvarstyti, ar nebūtų mums priimtina atskiru Vokietijos-Sovietų slaptu protokolu įvykdyti Lietuvos teritorijos juostos perleidimą, kol Sov. S-ga faktinai inkorporuos Lietuvą. Tai yra mintis, kuria, aš tikiu, pradžioje buvo pagrįstas susitarimas dėl Lietuvos.

Schulenburg

(Ibid., p. 112).

Frames 111665, serial 103

Reicho užs. reik. ministeris Vokietijos ambasadoriui Sovietų Sąjungoje (Schulenburg)

Telegrama

Griežtai slaptai
Nr. 488

Berlynas, 1939 m. spalio 4 d.

Liečia jūsų telegramą Nr. 463.

Aš taip pat nelaikau tinkamu Molotovo siūlomo metodo dėl Lietuvos teritorijos juostos perleidimo. Priešingai, malonėkit paprašyti Molotovą šiuo metu neaptarti su lietuviais šios teritorijos perleidimo, bet prašykite, kad Sovietų vyriausybė prisiimtų prievolę Vokietijos atžvilgiu (pabr. orig.) palikti tos teritorijos juostą neokupuotą Sovietų kariuomenės įvedimo į Lietuvą atveju, kuris gali būti numatomas, ir palikti Vokietijai nustatyti datą, kada (kalbamos) teritorijos perleidimas turėtų būti formaliai atliktas. Susitarimas tuo reikalu turėtų būti fiksuotas slaptų raštų pasikeitimu tarp jūsų ir Molotovo.

Reicho užsienių reikalų ministeris.

Pastabos:

Reicho užs. reik. ministerio nurodymu ši telegrama pasiųstina tuojau su jo parašu. Gaus, spalio 4 d.

Telegramos turinį šifruota kalba pranešiau grafui Schulenburgui 11 val. Jis pilnai suprato šią instrukciją. Gaus, spalio 4 d. (Ibid., p. 113-114).

Ne vien sutrešusiam, „grabu pasmirdusiam“ kapitalistiniame pasaulyje esame generacijų konflikto liudininkai. Ne vien čia siaučia visoks valkatų, kūtvėlių, hipių, alkoholikų, seksbombų ir peklos angelų gaivalas. Panašios problemos kamuoja ir Sovietiją, tik ten mažiau apie tai kalbama. O tačiau tų skaudulių atgarsiai prasmunka raštijon. Vis dažniau šaunių tėvėlių ir niekadėjų vaikelių, ar, iš viso, bespalviame uniformuotame pasaulyje dūstančio žmogaus problema randa atspindį tenykštėje dramaturgijoje bei prozoje. Gal ir neprireiktų jaučio odos, bet nemažai puslapių galima būtų prirašyti, registruojant tas užuominas literatūroje, šypsantis tuo pačiu metu iš haivių formulių, kurias pasirenka rašytojai rašinėlio atomazgai. Nes toji „finalo poetika“, St. Lipskio žodžiais (*Šiuolaikinės apysakos horizontai*), sugadina ne vieną laiką pradėtą veikaliuką, kaip kad, sakysim, atsitiko Just. Marcinkevičiaus *Pušis*, kuri juokiasi atveju.

Neišvengia „nemotyvuotai paspartinto herojaus perauklėjimo“ dalinai ir Jonas Mačiukevičius, jaunas neperseniausiai debiutavęs rašytojas, bet jo paskutinis romanas *Bučiuoju Žalį* galėtų būti naujo plento trasa. Pūsteli iš jo gaivus vėjokšnis, nauja gaida, kurios veltui dairaisi pripažintų tenykščių prozos vilkų, nuobodžių, kaip lietus, kūryboje. Šaipūniškas, išdykaujantis tonas. Mokačio liesti daiktus kačiuko letenėle rašytojo stiliaus kultūra. Pastanga priartėti prie vakarietiško romano, tvirtai pastatant veikalo centre anti-herojų, atsieit, neigiamą personažą, numeriu paverstą žmogų:

„....Atostogos pasibaigė. Išvažiavau į miestą. Ramiai apgalvojau, ką seminarijoje papasakosiu apie vasarą. Maždaug taip: ak, ta bažnytkaimių romantika! Ryškios lyg saulės patekėjimas mintys...“

Jeigu kas nors klausys, dar reikės papasakoti apie medžius, apstojusius šventorių, apie miestelio žalmarges, grįžtančias nuo Dubysos krantų, barškinančias po kaklais pririštus medinius kleketus, apie piliakalnį, kurio viršūnėje — kapai. Čia jau bus pasakojimo apogėjus; juk simboliška — piliakalnis ir kapai! Pasilieki, vyrai, tame piliakalnyje po laidotuvių, ir taip suspaudžia širdį. Tiesiog šaukte šauki: „Jėzau, ar brangus aš tau? Ar aš tau ką nors reiškiu? Ar rūpiu? Ar tarp milijardo žmonių prisimeni mane? Dieve, ar tu nori matyti mane laimingą? Ar suteiksi man laimę amžinybėje?“

„....Pirmiausia išsiaiškinau, kas yra pasaulis. Pasaulis — visa tai, kas aplink mane. Pradedant miesteliu, vešliais miestiečių daržais, kolūkio laukais, baigiant kitais žemynais.“

Taigi pasaulis, kaip toks, Piloniui egzistuoja. O Pilonis, kaip toks pasauliui? Ne, pasauliui jo reikia, nei jis pasigedo. Tarnavęs N kariniam dalinyje, niekas nežinojo, kur tas dalinys yra, juo labiau nežinojo, kur yra to dalinio eilinis Pilonis. Buvau užsidaręs seminarijoje, dabar Žalienės kambarėje. Ir kas pasigedo manęs? Parodykit tokį.“

Visa apysaka dvelkia šia ironija. Panašų išpūdį kadaise paliko Salingerio *Catcher in the Rye*. Ar J. Mačiukevičius jį skaitė ar ne, nežinia, bet nuotaikų giminingumo esama. Abiem atvejais atskleidžiama nuotykinga, neapsiplunksnavusio, ieškančio savo „aš“ jaunuolio odisėja. Abiem atvejais pagrindinio personažo kalba (romanas rašytas pirmuoju asmeniu) rodo jo bodėjimąsi pasauliu, vyresniąja karta ir jos tauškalu, pilnu propagandinių klišių. Tiesa, Pilonio žodynas mažiau užterštas keiksmazodžiais negu Holden Caulfield'o, bet jis juo dangstosi kaip skydu, ir tariamas jo cinizmas vien savigina.

Kodėl toks keistas pavadinimas? — Labai paprasta. Pilonis, nemažas chuliganas ir padauža, skurdžios šeimos vaikas, draugauja su Žaliu. Spor-

„BUČIUOJU ŽALĮ“

JUOKINGAS ROMANAS APIE NEJUOKINGĄ ŽMOGŲ

tininku, plevėsa, bet „geros šeimos“ vaiku. Nelaukta, jis aptinka klasėje, kad tasai siuntinėja Guodai laiškėlius, pridėdamas nevyrišką, niekingą, jo mąnyu, žodelytį „Bučiuoju“. Kaip daugelio tokio amžiaus jaunuolių, jų draugystė paremta abipusiu vienas kito išnaudojimu, nors visi šansai, žinoma, Žalio pusėj. Taip Pilonis, slapta mylintis Guodą (vienu metu net bando slapčia įlysti mokytojų kambarin ir ištaisyti jos pažymius), tampa Žalio pažu ir ginklanešiu. Bet Žalys bent tiek diplomatiškas, jog lošdamas krepšinį mokyklos kieme mesteli kamuolį kada ne kada mažaūgiui Piloniui, šūkteldamas karaliūniškai: „Še jau, vyre!“ Į tai romano herojus neišvengiamai atrėžia: „Bučiuoju“, tuo negudriu žodeliu išreikšdamas savo autonomiją.

Apie tai, ar bus lemta kada nors Piloniui tapti pilnai nepriklausomu — ir kokia kaina — ir sukasi romanas, nors autorius savo rašymo būdu, savo „skuteline“ kompozicija („rvannaja kompozicija“) ir gerokai pavaiko skaitytoją. *Bučiuoju Žalį* yra pikareskiškas romanas, kuriame nestinga veiksmo peripetijų, klajonių po „deklasuoto elemento“ buitį, kolūkius, seminarijas, beprotnamius. Autorius, iš kitos pusės, bando kaip įmanydamas laikytis kanonizuoto socrealizmo nuostatų. Daug detalių turi mums pažintinės vertės:

„....Tačiau numigti neteko. Sudomino judėjimas prekių stoties rajone. Stovėjo apšviestas ešalonas, o prie jo knibždėjo būrys žmonių. Kaip skruzdės: pirmyn-atgal, atgal-pirmyn. Maniau — ką nors filmuoja, o čia studentai, atsisakę spalvotų sapnų, norėdami prisidurti prie stipendijos, iškrovinėjo vagonus.“

Mane irgi palaikė studentu. Nedrąsiu studentu. Todėl padrąsino ir užvertė ant pečių cemento maišelį; pirmyn, studente, rytą turėsi šlamančiųjų: visi akademikai ir daktarai kažkada čia nešiojo cementą arba apelsinus, niekas trūkio negavo, o jeigu ir gavo, jis nesutrukdė jiems tapti akademikais ir daktarais.

Rytą aš tikrai turėjau šlamančiųjų...“

J. Mačiukevičius turi kiek vargo suderinti tuos du stilius. Atrodytų, kad jį labiau vilioja minčių pasaulis. Jis užsigaišta (ir pasakojimo tempas nuklenčia), atpasakodamas įvairių debatų turinį. (Nelaukta, tų diskusijų temos netokios jau trogloditiškos kaip įsivaizduojam.) Iš kitos pusės, jis jaučia pareigą nepašykštėti realizmo, buitiskumo. Šioj plotmėj jaunas, neprityręs ir dar pilnai neįsisavinęs socialistinio realizmo pradų rašytojas, dažnai neįvykdo gamybinio plano. Kartais neišvengia elementarių klaidų. Taip, sakysim, piešdamas visą eilę veltėdžių, seksbombų ir palaidūnų, jis užmiršta skaitytojų priminti, jog tai buržuazinės atgyvenos, ne dabartinės santvarkos padariniai. Arba vaizduodamas kunigiją ir apie klebonijas dūzgiančią mašalą (Žalienę, Jackų), jis kažkaip pagaili būtino juodo dažo. Mačiukevičiaus žodyje pasigendami nirtulingų obskurantizmo vargonų, kuriais gaudžia Treinys (*Saulėlydžio vieversys*, *Laumės juosta*), nukaukuodamas tikiybinius prietarus. Pagaliau, ieškodamas atsvaros savo niūrokų personažų galerijai, Mačiukevičius pasirenka teigiamų personažų kuklią moterišką Danguolę, Pilonio brolienę. Labiau prityręs, šarvuotas marksizmo mokslu įstabiu, rašytojas jos vietoj neišvengiamai būtų parinkęs vyresnio amžiaus atstovą ir pavaizdavęs Pilonio atsivertimą poveikyje kokio pasakojimo apie „Tėvynės vainą“ ar panašiai.

Nors J. Mačiukevičius ir užbaigia savo romaną pozityvia pabaiga, aprūpinęs savo herojų kelia-

lapių į gamybinį kolektyvą, aišku, jog autoriui dar trūksta tarybiniam rašytojui privalomų igūdžių. Tur būt todėl, kad jam širdyje kiek gaila savo sukurto personažo, vaizduojančio didelį, bet, iš tiesų, naivų, labai iš palengva bręstantį ir užtat lengvai pakliūnantį į blogų žmonių įtaką. Protarpiais Mačiukevičius tarsi bando suversti kalnę kitiems dėl to nevykėlio nelaimių. Mokytoja patars jam stoti į komjaunimą, antraip jis neperžengs į kitą klasę. Tėvas sukvailina jį, kam stojęs. „Būta ko. Jie mstokie durneliai reikalingi“ Žalys prasimano pasiūlyti abiturientų dieną atšvęsti Dubysos pakrantę, (ten jaunimas nusitašo kaip reikiant) tik tam, kad galėtų pasiglebesčiuoti su Guoda. Visuose frontuose Pilonis pasirodo kaip apsigimęs pralaimėtojas („born looser“). O tačiau, nežiūrint visų prasižengimų tradiciniam tarybinės literatūros kanonams, yra kažkas savito ir patrauklaus toje čapliniškoje figūroje:

„....Paskutinį rudenį raunam linus. Tempiam kolūkį iš atsilikimo. O mums už tai atveža sukirmijusių obuolių, kurių nepriima supirkimo punktas. Visi, žinoma, įsidėję sumuštiniai. Ir Žalys, žinoma. Balta duonytė, aptepta sviesteliu, apkrauta kumpiu. O aš plutelės neturiu. Todėl džiaugiuosi, kad linus raunam paskutinį kartą, kad mes jau abiturientai, kad greitai pats užsidirbsiu ir turėsiu tiek duonos, kiek reikės mano godžiam pilvui.“

O dabar — neturiu ir nereikia. Jei ir norėčiau, vis tiek nebūtų ką už tai kaltinti. Tėvuži? Tiesa, jis dabar jau daugiau užgano, bet dar yra devyni mažesni Piloniukai, kurie taip pat siekia mokslų ir kitų aukštumų. Be to, tėvužis — demokratas! Jis vaikams duoda absoliučią laisvę: kur norit, lakstykite, kieno norit langus daužykite, tik nelįskite į akis. Kai motinėle ima priekaištauti, kad tėvužis visai nesirūpinęs vaikais ir jų auklėjimu, nors tai pagal dievo įsakymus ir tarybinius įstatymus jam priklausytų, jis atsikerta: „O kam tu esi?“

Ką dar kaltinti? Valdžią — kaip Jackus? Vakar auklėtoja skaitė paskaitą, kad šie metai ypatingi, kad neseniai suvažiavimas pasmerkė kultą, ir dabar sparčiai bus atitaisomos klaidos ir viskas atsigaus lyg nuo pavasario lietučio. Belieka tik laukti.

Paskutinį kartą raunam linus. Šviečia nekaršta rugsėjo saulė. Atveža sukirmijusių obuolių. Žalys pirmas papasuoja savuosius man:

— Še jau, vyre — sako jis.

— Bučiuoju, — atsakau.

Atsiranda ir daugiau susipratusių elementų. Jie valgo sumuštinis, o aš graužiu obuolius. Jų pilvai kaip pilvai, o mano — kaip bugnas. Dievaži.

Su tokiu pilvu gerai linų nerausi. Mano režis ilgėja ir ilgėja. Toli atsilieka nuo visų. Reikalas spiria — aišku koks! Jei garsiai sugadinčiau orą, niekas negirdės. Tokiais garsais nėra ko girtis. O su išpūstu pilvu visko gali atsitiikti.

— Vėl tu!... apgailestauja auklėtoja, nesigilindama į mano pilvo paslaptis, ir pati ima rauti mano režį.

Čia jau pagal Makarenką. Atseit, aš turiu susigėsti ir persiauklėti. Tur būt, viską jį daro pagal Makarenką, todėl dažniausiai ir atsakau jos visų pakvietimų.

Makarenką aš skaičiau. Tokiais dalykais manęs nenustebinsi. Esu pakaustytas“.

Nesunku atspėti iš šių eilučių, kad Mačiukevičius yra veikiamas Zosčenkos bei Ilfo ir Petrovo (*Dvylika kėdžių*), bet jo humoras mažiau anti-

KONCERTO ČIKAGOJE ĮSPŪDŽIAI

GIEDRĖ KAUKAITĖ PO PENKERIŲ METŲ

Kai Giedrė Kaukaitė pradėjo koncertą Haendelio arija iš kantaros „Pastorella“ ir iš oratorijos „Judas Maccabeus“, kai ji trumpai, šaltokai užgavo aukštąsias gaidas, kai melodijos frazės bangavo nuo garsesnių į tylesnius garsus, teikiančius baroko stiliui šviesos ir šešėlio efektą, kilo klausimas, argi ta pati dainininkė dainavo prieš penketą metų Čikagoje? Ne, ji — kita.

Išdidumo putos nusemtos. Brandumas, melancholija gaubia jos veidą. Balsas perėjo tartum iš akvarelinės į aliejinę tapybos techniką. „Ave Maria“ iš Verdi „Othello“ jos interpretuojama sudėtingu, moraliniu prieštaravimu: blogybių žvaigždė, nupuolęs angelas, vienuoliško nusižeminimo malda. Jei Verdi lyrizmas yra visada jungiamas su drama, tai Puccini „La Boheme“ Mimi ir Butterfly lyrinės melodijos vystosi bešališkai, nerinkdamos aštrių nuotaikų kontrastų. Tose kryžkelėse dainininkė nepasimeta, bet atskleidžia autoriaus intenciją pro savo individualią prizmę.

Stovėdama scenoje laisvai natūralioje formoje, G. Kaukaitė dainuoja arijas be rutiniškos, operinės gestikuliacijos, tiksliau tariant be butaforiško vaidinimo. Tačiau jos veidas, turįs aktoriškų, spalvingų niuansų, atlieka didelį vaidmenį interpretacijos fokuse, kuriame atsispindi muzikos būdingi bruožai. Tuo pačiu metu tartum išdyla jos asmeniškumas, o lieka tik dainavimas ir sugestyvus meniškas vaizdas. Margaritos arija iš Gounod operos „Faustas“ skambėjo balso ir veido spalvinga, artistiška pilnatve. Sakytum — tai dvasia ir jausmų gyvybe alsuojanti Margarita.

gytas. Viena iš įdomiausių „Kūlgrindos“ veikėjų yra laumė Gilanda: didinga meilėje, tauri pasiaukojime. Margarita Momkienė atlieka šią savo partiją jausmingai ir vokališkai švariai. Į vieną vaidybos niuansą, regis, reikėtų jai atkreipti dėmesį. Kai ji dainuoja, tai jos veidas ir kūno laikysena harmonizuoja su muzika ir tekstu, o kai ji tyli, ryšiai su Gilanda lyg ir nutrūksta. Lieka sausas pozavimas.

Joninių šventės idilijos ir sentimentalios meilės konfliktų scenos tai šen, tai ten paberia fragmentinius veiksmo bruoželius. Neatsisakant kaimo žanro akcento, stengiasi šventės nuotaiką labiau išsakyti teatrinio žaismu, įžiebtį jaunuomenei, o ypač liežuvingai kaimietei (V. Kavaliūnaitė) energingo išdėkavimo. Kaimo gražuolės Elytės vaidmenį Audronė Simonaitytė atlieka melancholiškai, lyriškai. Jos gražus balsas, muzikalumas atsveria Elytės charakterio bespalviškumą. Gerą įspūdį palieka ir Valentino Liorento dainavimas ir Vytas Radžius (dėdė), jaučias komiškąjį kaimo prietaringumo pusę. Nežinia kodėl, po prologo dailininkė nepasiūlo kaimui nieko naujo. Tos pačios dekoracijos, tik šiek tiek kitaip pastumdytos, su tais pačiais sustabarėjusiais medžiais duoda iškankintą kaimo vaizdą, nuo kurio nukentčia veiksmo nuoseklumas ir vietovės aiškumas.

Aloyzas Jurgutis, „Kūlgrindos“ muzikos autorius, dirigavo pasitikinčiai, atidžiai, pasiekdamas ritmiško vientisumo tarp orkestro ir scenos.

Gerai, kad Dainavos ansamblui dar nestinga darbštumo ir entuziazmo ruošti naują, muzikinį veikalą ir tuo pačiam atsinaujinti. Tuo labiau, kad veikalas yra, gal būt, tik pradedančio kurti kompozitoriaus, o jo pastatymui kelias dar nepramintas. Tai tarnauja lietuvių muzikos menui, kaupia patyrimą, patraukia publiką.

Balys Chomskis

Giedrė Kaukaitė koncertų programose klausytojų dėmesį atkreipia tai, kiek nemažai vietos ji skiria lietuviškai muzikai. Tačiau, atrodo, kad lietuvių kompozitorių partitūras ji varto ir reikliai, ir aktyviai. Nepasitaiko, tiksliau — beveik nepasitaiko, kad į jos dainų repertuarą pakliūtų silpnas kūrinys, dirbtinas dainų ciklas, romansas. Iš to galima spręsti, kad menininkė yra drąsios lietuviškos sielos žmogus. Štai ji dainuoja Rimvydo Žygaičio restauruotas dvi dzūkų, dvi žemaičių ir penkias dzūkų vestuvines liaudies dainas, neišdailintas, nenusaldintas, be instrumentinio pritarimo. Ar pasisekė dainininkei nutiesti liaudišku dainavimo būdu kelią į klausytojo širdį, sunku pasakyti. Bet jos „lyg pavargęs“ balsas nuskambėjo tolimos praeities aidu. Įdomu.

Kada tik prisimeni Giedrę Kaukaitę, prisimeni ir Felikso Bajoro „Sakmių siuitą“, ryškiai švystelėjusią lietuvių muzikos padangėje, atliktą per pirmąjį jos koncertą Čikagoje prieš penkeris metus. Regis, kompozitorius pasiūlo ir daugiau kūrybiškų naujienų dainininkės individualinei talento prigimčiai. Ir šio koncerto antroje dalyje plačiai šakojasi F. Bajoro dainos, kurioms tekstas parinktas iš liaudies dainų ir V. Bložės poezijos. Trumpai tariant, — kompozitorius moderniškas, liaudiškas ir bajoriškas.

Giedrė Kaukaitė yra ne vien operos artistė, bet ir įdomi, įtaigi dainų interpretatorė. Jos balsas turi spalvingų, tembrinių registrų, kurių dėka daina tampa vaizdu, paveikslu, maža drama. Įdomia muzikos kalba skambėjo jos dainuojamos Kastytės Brundzaitės dvi raudos (J. Degutytės žodžiai).

Giedrei Kaukaičiai akompanavo kompozitorius Darius Lapinskas.

B. Chomskis

Giedrė Kaukaitė (nuotr. R. Bartuškos)

MUZIKA: SOPRANAS

GIEDRĖ KAUKAITĖ, LIETUVĖ,
DAINUOJA LIAUDIES DAINAS IR
ARIJAS

Giedrė Kaukaitė, Vilniaus operos Lietuvoje pagrindinis lyrinis sopranas, praeito šeštadienio popietę debiutavo Jungtinėse Valstijose. Carnegie koncertų salėje ji atliko operų arijų bei lietuvių liaudies ir šiuolaikinių dainų programą.

Savo plačios apimties, didelės skalės, ir jėgos balsu o taip pat ir savo nepaprastai patrauklia išvaizda Kaukaitė operos scenoje be abejonės sukuria stebinantį įspūdį. Išpildydama žinomas Handelio, Verdi, Gounod ir Puccini arijas ji pademonstravo gerą stilistinį turinio pajautimą ir grakščią vaidybą.

Kaukaitės soprano balsui truputį trukdo gan baltas, be vibrato tembras ir tendencija forsuoti aukštas gaidas. Tai paliko savotiško vokalinio mono-

toniškumo, o kai kur ir blogo frazavimo įspūdį, nors visa tai nei kiek nekliudė jai pertiekti jos interpretavime jaučiamą šilumą.

Lietuviškoje programos dalyje perduoti įvairias 13-tojo amžiaus liaudies dainų nuotaikas panelei Kaukaičiai sekėsi dar geriau. Ji jas dainavo be akompanavimo. Tiek čia, tiek ir šiandieninėse Žigaičio, Bajoro ir Brundzaitės kompozicijose ji gyvai nuspalvindavo žodžius ir pademonstravo platesnės apimties vokališkus efektus, negu kad atrodė popiečio pradžioje, dainuojant daugiau formalias arijas. Albinas Marius Prižgintas akomponavo be priekaištų.

Peter G. Davis
(*The New York Times*, 1977.VI.6)

antraip

ŠIOS VASAROS AKVARĖLĖS

Iškart atsiprašysiu už per ilgą monologą. Kalta vien vasara, atostogos. Tai vėl į Las Vegas, kaip anuomet? O ne, palaukim, kol dykumos peržydės, kai viskas paruduos ir išdžius. Kažin ar šiemet lietuviai Amerikoje atostogaus. Nebėra laiko tinginiauti, kai nervai tempiasi ligi virpėjimo. Broliai ir seserys narsiai kaujasi, kaip kadaise prie Žalgirio su kryžiuočiais.

Geriau skrisiu mintimis tėvynėn. Vis ten rasdavau šį tą artimo sau pačiam, bent pavardiškai. Seniau vienas tarybinis dramaturgas komedijoje išjuokė mus pabėgėlius, kaip tautos atplaišas, nacių, svaichiotojus. Su garbe prisimenu ten rodytą ir manąjį „personažą“ truputį perkreiptą, bet lengvai atpažįstama pavarde. Buvo ten pavaizduota ir prof. Kazio Pakšto karikatūra, tik pavadinta įmantriau — „profesorius Pokštas“.

O štai ką tik skaitinėčiau *Pergalės* žurnale kito tarybinio rašytojo, Alfonso Bieliausko, ištiestą romaną „Tada, kai lijo“. Čia randu jau visiškai neiškreiptą savo pavardę. Žinoma, nesakyčiau, kad tai tyčia, tai tik atsitiktina. Juk rašytojai pavadina savo personažus, kaip nori.

Vis dėlto buvo įdomu. Mano bendrapavardis romano didvyris kartais išnyra veiksmo eigoje vyriausio herojaus sapnuose, kliedėjimuose, prisiminimuose, vis tarsi koks pabaisa, šmėkla, košmaras, pasibaurėjimo sinonimas. Tai Raila visokiais pavidalais: ponas draugas, kepėjas, krautuvinininkas, bazės valdytojas, senis, barzdotas pirklys raudonais marškiniais, medikas, antstolis, viešpats dievas, motociklo princas. Kartą pasirodo sapne — glėbyje nešantis spalvotą butelį aliejaus, kuriame mirksta jo sūnus...

O romano herojus, pradedantis rašytojas, mūsų laikų sovietinis „homeris“, viename epizode ima kliedėti (cituojau) apie „senį Railą. Kaip prie Smetonos. Ar Hitlerio. Pas tą patį biauzybę Railą“...

* * *

Savotiškas tai romanas, kurio autorius yra seniai buvęs LTSR rašytojų sąjungos pirmininkas, turtingas raštais ir, kaip girdėjau, apskritai žemiškų turtų mėgėjas, komjaunuolis nuo vaikystės, vėliau įtakingas kompartijos narys, vis svarbiuose postuose, kiek ciniškas, bet patikimas politrukas, rusofilas. Tikras sovietinis naujosios klasės gaminytis, beveik rekomenduotinas Kučio *Varpui* šį tą iš jo kūrybos persispausdinti.

Bet su pagirtinomis ambicijomis. Užsispyręs būti modernistu, trokštąs pagyventi socialistinio realizmo metodą literatūroje surrealizmu, James Joyce fantasmagorijom, vidiniais dialogais, sąmonės srautais. Jei taip būtų rašęs prieš 60-70 metų, turėtų didelį tautinį modernistą. Man tačiau, kaip ne sąmonės, o labiau sąmonės srauto mėgėjui, romanas nebuvo labai įdomus. Teištėčiau paskaityti vos porą gabalų *Pergalėje* (1976-Nr.12 ir 1977-Nr.1). Apstu ten žodžių srauto, bravūrų, paviršutinės erudicijos, ironijų, tikėjimo komunistinio žmogaus pranašumu.

O vis dėlto rašytojo sąmonės užkaburiuose spingsteli nerimai, baimės nuotrupos, kartūs patyrimai. Pavyzdžiui, staiga veikėjai prašneka apie „liaudies gynėjus“ (pokario stribus, partizanų žudikus) ir klausia: „Tik iš kur pridėjo tų banditų? Lyg musmirių kokių ar usnių... Karas pasibaigė, o žmonės vis su šautuvais“... O kaip nebus ginkluoti, kad štai vienas studentas, paniekinamai pavadintas „baken-

bardais“, net mūsų herojų komjaunuolių „rabfaką“ drįsta terorizuoti maždaug tokiais grasinimais:

— Žinai, berniuk, tauta tau nedovanos... Kur langai su grotomis... Ten, kur jūs (komunistai) norite visą mūsų tautą... Tauta jums nedovanos... Su tokiais, kaip tu, berniuk, šneka tegali būti viena...

Berniukui neramiai klausinėjant, kokia bus ta „viena šneka“ ir ar taip bus „su visais lietuviais“, įžūlieji „bakenbardai“ duoda suprasti, kad taip bus ne su visais lietuviais, bet tikriausiai su komunistais ir su juo, kuris „save ir savo plunksną atiduoda okupantui“. Dėl to tegu nebūna abejonių.

Matyt, šis tarsi autobiografinis motyvas kartais prasikala per sąmonės srautą ir pačiam Bieliauskui. Gal ne be pagrindo.

* * *

Bet pamirškim ištraukas iš sovietinių komedijų ir romanų, kurie turi specialių priežasčių kai kuriuos murkdyti pašaipos lėkštėse, prisegioti mūsų pavardes šlykščiausiems personažams, gramzdinti ironijos ir paniekos košmariškose kiauptymėse. Gi Vilniaus KGB redaktorių susiūtas veikalas „Išdavystės kelias“, tarpe daugelio, tarkim, ir mane įrodė istoriškai esantį tautos išdaviką, anksčiau nacių, pasakui Vakarų imperialistų antisovietinį agentą.

Geriau pateiksiu šaunią ištrauką su visai priešingomis idėjomis iš ką tik gauto bičiulio laiško. Aplankė jisai Floridą, kur dabar keliasi gyventi vis daugiau mūsų pensininkų ir šiaip jau tautos vadavimo karių. Florida šiuo atžvilgiu nugalė konkurentę Kaliforniją pensininkų draugijų ūgiu, politinės veiklos narumu, dainų ir šokių ansamblių užavimais. Net stambūs politikai ir daktarai ten jau iš anksto perkasi milijonines nuosavybes.

Mano pastabus bičiulis pažodžiui rašo: „Besisvečiuodamas Floridoje, turėjau progų išsikalbėti su daugeliu veikėjų ir teisybės žinovų. Vienas man tiksliai paaiškino apie komunistų tinklą mums su semti ir apie tą tinklą traukiančius žvejus. Girdi, veikiama labai gudriai, ir agentai išdėstyti strateginėse vietose: Niujorke — Rastenis, Vašingtone — Trumpa, Los Angeles — Raila, Čikagoje — Rekašius su *Akiračiu* štabu. O *Akiračių* bendradarbiai jau pasklidę po visą kraštą. Visi gauna iš sovietų algas, jis tik dar nežinąs kiek“.

Suprantama, tai vienas iš maloniausių laiškų šios vasaros pradžioje. Kai sovietiškai mokslo veikalai, policija, net tarybinė literatūra mus skriaudžia, įžeidinėja, punktualiai algų neišmoka, tai čia broliai lietuviai staiga negaili mūsų veiklos įvertinimo, talentų pagyrimo, strateginių pozicijų, net rublių. Ir plačiai pripažįsta, kad mes jau ne vieni puoselėjame tautinę savižudystę. Kuo toliau, tuo gražiau: čia uoliai dirba ir frontininkai, pasigrobę valdžią Bendruomenėje, su įrodytu nusistatymu ją perleisti enkavedistam. Visom dūdom groja okupantui jėzuitų, marijonų ir pranciškonų vienuolijos. Pagaliau net ir dominikonas dr. Tomas Žiūraitis, O.P., šią vasarą buvo nuskridęs motinos tėvynės aplankyti...

„Pavienių agentų“ gadynė pasibaigė, ir mes, matyt, jau armija.

* * *

Atostogų pradžia, margyn vasarviečių spalvos, rodos, lauktumei mūsų širdžių švelnėjimo.

O ne! Kai praėjusią žiemą (žr. 1977 m. sausio mėn. *Akiračius*) pacitavau Lietuvą aplankiusio Bostono jaunuolio gilų pajutimą, kad dabar jam „Lietuva — tai ne (jos komunistinė) santvarka“, — kažkam nepatikau ir priekaištų gavau. Sako, klystąs tasai jaunuolis, klystu, klaidinu ir aš. Lietuva rusų ir lietuvių bolševikų užvaldyta. Praktikoje tu neatskirsi santvarkos nuo Lietuvos. Reikia be jokių kompromisų kovoti kartu prieš abi. Muškimės už pilną išlaisvinimą!

Na, „pilnai“ besimušant gal vertėtų priminti vieną kitą principą, kuriais, kiek pastebėjau, vado-

vaujasi ir šis mėnraštis. Aš skiriu dabartinę santvarką nuo Lietuvos sampratos, kaip tautos, kaip valstybės, kaip idėjos — aiškiai ir griežtai. Kompartija ar kokia kita partija man ne tauta — anaipol. Žiūrint ilgos istorijos perspektyvomis, krašto valdymosi sistema man būtų maždaug vistiek. Kaip išėjūnas, toleruosiu visokią iš svetur neprimestą santvarką Lietuvoje — be išlygų tokią, kokią laisvai (tikrai laisvai!) pasirinktų lietuvių tautos dauguma. Ir esmiramus — aš tikiu teisingai nujaučiąs jos pasirinkimo kryptį.

Antras dėsnių yra — Lietuvos valstybinė nepriklausomybė. Teisė ir troškimas lietuvių ir kitom tautom pačiom tvarkyti savo likimą. Dargi pareiga šiame civilizacijos amžiuje išsivaduoti nuo leninio-stalininio — išsigimusio ir reakcingo — komunizmo maitojamos daugiautės imperijos slėgties.

Nekalbant apie visa kita, vien taidu principai mums pilnai garantuoja sovietinės kompartijos ir lietuvių komunistų rusofilų zoologiško įniršio liepsnojančią neapykantą. Nenuostabu, normalu, neišvengiama. Čia mūsų ir lietuvių tautos daugumos nusistatymai nesuderinami, skiriasi sampratos, troškimai, tautinės garbės jausmai, valstybinės laisvės idealai.

* * *

Bet kasmėn auga neapykanta ir mūsų tarpe, užsieniuose, ypač Amerikoje. Vaikiška, grasinanti, vulgarėjanti ir taip patrakusiai reorganizuojama, kad normaliam žvilgsniui beveik nebesuprantama. Tokia tik okupantui nusikvatot.

Juk aiškiai matyti, kad bolševizmui lietuvių išeivijoje visiškai nesiseka rasti didesnės atramos. Senieji bimbino amžiaus veteranai Floridoje baidžia atsisveikinti su šios žemės saulute. O vistiek dabar keli katalikų daktarai, tautininkų gydytojai su tautos vadėmis, vienas romietis kunigas, kitas reformatų quasi-teologas ir Martynas Gudelis su kolega Valerijonu Šimkumi vieningai tęsia aiškinimą, jog išeivijos dauguma pati savo nori nusistatė pasiduoti SSSR kompartijos diktatūrai. Dabar belikęs klausimas: ar Amerikos lietuvių išeivija „taps tarybinės Lietuvos kolonija“ (!).

Sapnas, kliedėjimas? Ne visai. Ta dingstimi nuolat keliuose leidiniuose dabar įrodinėjamos beprotiškiausios teorijos. Balandžio pradžioje pora laikraščių paskelbė specialų „pranešimą visuomenei“ apie gresiantį okupanto pergalės pavojų ir kvietimą budėti dėl naujų išradingų jo kėslių. Reikia stebėtis, kaip jau pasiseka genialiai išmokyti atsiskaukimus parašyti taip šurkščiai, vulgariai, primityviai, tokia baisia lietuvių kalba ir dar šurpesnių silogizmų sutrūkusiom sandūrom!

Pasirašo du „reorganizuotos bendruomenės“ mistiškų organų vadai, abu MD (!), šaukiantys kovon už Lietuvą, tik lietuvių rašto kalbos kaip reikiant neprimokę. Vienas skelbiasi esąs Tarybos Prezidiumo Pir-kas, kitas Centro Valdybos Pir-kas... Reikėtų spėti jų norą pasisakyti, kad abu pirmininkai, tik nežinota, kad žodis „pirmininkas“ lietuviškai šitaip netrumpinamas. Dabar visi pamatė, kad čia skardenasi tik du pirkai, nieko daugiau.

Ak, kaip smagu, kad atėjo vasara! Tad nepraskim paskutinės vilties. Gal abu mūsų pirkai (MD!) suras atostogom atitinkamą sanatoriją — pailsėti, reorganizuoti sąmonę, priregistruoti sąžinę, nors šiek tiek pasimokyti švaresnės lietuvių kalbos ir taisyklingsnės rašybos. Tada gal suvoks, kad (tariant jų pranešimo stiliumi) dar nė viena „barzdukinė Bendruomenė“ apylinkė pati neprisipažino „priėjusi liepto galą ir pametusi protą“. Greičiau atrod, kažkas panašaus yra atsitikę pirkams.

Juk tai šnekėjimas Ugandos pirkos tonais.

Ak, toji vasara — su šekspyriškais vidurvasario naktų sapnais!

Bronys Raila

atvirai
kalbant

TRIJŲ DIENŲ POEZIJOS ŠVENTĖ ČIKAGOJE

P e n k t a d i e n i o vakaras — gegužės 27 d. — buvo skirtas O. V. Milašiui, kurio gimimo šimtmečio sukaktį šiemet minime. Jisai ir žvelgė kažkur tolyn, virš mūsų galvų, iš foną dominavusio, J. Kelečiaus padidinto savo portreto Jaunimo centro kavinėje.

Atidarė namų šeimininkas A. Kezys S.J., vadovavimą toliau perduodamas K. Bradūnui, šių metų šventės organizatoriui, kuris pirmiausia perskaitė L. Rašytojų d-jos pirmininko L. Andriekaus sveikinimą bei linkėjimus šventei virsti ne vien tradicine, bet ir sėkminga kaip dainų ar šokių šventės.

Vakaro tematinei įžangai St. Kelečienė padeklamavo O. V. Milašiaus *Lietuvą*, o J. Kelečius — *Talita Kumi*.

Antanas Vaičiulaitis kalbėjo apie O. V. Milašių kaip žmogų, kaip lietuvių ir kūrėją. Paskaita buvo vaizdinga, gyva, išmarginta nuotaikingais ar groteskiškais epizodais, skirta platesnei publikai, taigi su dėmesiu išklausyta ir šiltai priimta, nors truko virš valandos.

Pirmąją vakaro dalį J. Kelečius ir St. Kelečienė užbaigė *Lemuelio išpažintimi*. Jie išpildė ir antrąją dalį, suvaidindami poemą *Adromandoni* ir paskutinę sceną iš misterijos *Miguel Manara*. Visi trys paskutiniai gabalai išsiskyrė „lapinskiško“ tipo interpretacija, su magnetofono juoston įrašytais aidais, atgarsiais, muzikine palyda, atlikti su sceniniais kostiumais, spalvotais poržektoriais apšviestoje erdvėje.

Vakarą uždariusio ir jo pasisėkimu pasidžiaugusio K. Bradūno žodžiais, išpildytojai ir jų talkininkai (su techniška pagalba prisidėjo V. Aleknienė ir P. Petrutis) „atidavė viską, ką galėjo“. Sausakimšai pripildyta kavinė programą priėmė labai šiltai. Per pertrauką buvo galima pamatyti J. Dainausko su ruošą O. V. Milašiaus kūrybos leidinių ir kai kurių rankraščių ar laiškų kopijų parodėlę, o taipgi įsigyti knygų, svarbiausia — misterijos *Miguel Manara* lietuviškąjį (A. Vaičiulaičio) vertimą (kurio antroji laida ką tik buvo išėjusi) ir gauti vertėjo autografą.

Š e š t a d i e n i o vakaras, prasidėjęs 6-tą valandą, susidėjo iš dviejų programų. Pirmoji jų buvo skirta „dainuotinei poezijai“. Ją išpildė trys jauni vokalistai: Emilija Pakštaitė (kartais pritardama smuiku ar ksilonu), Linas Rimkus (pritardamas gitara) ir Vytas Underys (gitara ir banžo), talkinami Lino Regio su lūpine armonikėle.

Šešioliką jų padainuotų dainų (kelių minučių pertraukėlę, skirtą dainininkų atvangai, įdomiu pasakojimu užpildė programos pravedėjas K. Bradūnas) būtų galima suskirstyti bent į keturias grupes: (1) žinomų poetų eilėraščiai su žinomų kompozitorių sukurtomis melodijomis, (2) žinomų poetų eilėraščiai, jiems pritaikant melodijas, paimtas iš kitų dainų ar šokių, (3) žinomų poetų eilėraščiai, kuriems melodijas parašė patys išpildytojai ar jų bendraamžiai, ir (4) mažai žinomų poetų kūriniai su nežinia kieno parašytomis ar pritaikytomis melodijomis.

Pirmosios grupės dainų (kaip Maironio *Oi neverk, motušėle* ar *Sunku gyventi*) išpildymą gal tiksliau būtų palikti koncertiniams dainininkams ar vienetams, nežiūrint to, kad jos būtų traktuojamos kaip „liaudies kūryba“. . . . Kažin, ar verta iš viso rimtame poezijos vakare dainuoti gero poeto gerą

eilėraščių (Putino *Užgeso žiburiai*), pritaikius kokio žinomo, miesčioniškai saldaus (ar tik ne rusiško?) romanso melodiją? . . . Nebent tos melodijos būtų, iš tikro, su tais tekstais „neišskiriamai suaugę arba jų interpretatorių originali aranžuotė nusipelnę dėmesio, kas bent dalinai įvyko su Jono Aisčio *Lopšine*. Poezijos šventei nelabai tinka ir nežinomų ar mažai žinomų poetų kūryba, ypač jei jos poetinė vertė nedidelė, o ir melodija abejotino originalumo, nežiūrint kilnios bei patriotinės tematikos ar tragiškų parašymo aplinkybių. . .

Smagu, kad visų ką tik minėtų trijų kategorijų kūriniai nesudarė nė pusės „dainuotinės poezijos“ programos. Didesnė jos dalis skirta neginčytinos vertės eilėraščiams, kuriems melodijas sukūrė patys interpretatoriai ar jų artimieji. Tai L. Rimkus, parašęs muziką K. Bradūno eilėraščiams *Pavasaris* ir *Kaip sieliai Nemune*, R. Underys (J. Baltrušaičio *Serenada*, J. Mikuckio *Žaigždė*, Pr. Genio *Varpai* ir J. Tysliavos *Karalaitė* ir S. Santvaro *Lopšinė*). Šitoji kūryba, ypač savo interpretacijos forma, labai priminė šiame krašte šiandien jaunimo mėgiamų populiariųjų dainininkų (kaip Bobby Dylan, Arlo Guthrie ar Joan Baez), dainas, kurioms jie patys dažniausiai parašo ne vien melodijas, bet ir žodžius, ne tiek lyrinio, kiek socialinio ar moralinio atspalvio.

Publikai, atrodo, labiausiai patiko nuotaikingas polkos ritme išpildytas A. Vaičiulaičio *Turgus* ir jau minėta sentimentali J. Aisčio *Lopšinė*. Pastaroji, turbūt, dėl to, kad tekstiniai ir muzikiniai ji geriausiai visiems žinoma ir daugiausiai. . . . nostalgijos kurstanti. Išpildytojų vieneto geresnio susižaidimo stoką išpildo jų nepretenzinga laikysena, kuklumas ir jaunatviškas šviežumas. Gal nereikėtų stebėtis, kad ši programos dalis auditorijon patraukė ir žymiai daugiau jaunesnio amžiaus klausytojų, kurie neabejotinai jaučiasi jaučiau, savo bendraamžių „linksmynais“, geriau juos supranta ir mėgsta.

Š e š t a d i e n i o vakaro antroji programa turėjo būti šventės viršūnė: tiesioginis nusilenkimas pačiai karalaitėi — poezijai. Jeigu tai ir ne visada ir ne visiems taip atrodė, nieko nebūtų galima kaltinti, o ypač rengėjų ar dalyvių, nes visi savo duoklę atidavė sąžiningai ir iki galo. Poezija, anaiptol, nėra visada tolygiai slidžiai nuryjamas ir lengvai suviršinamas skanėstas, lyg valandomis jį kiekvienas galėtų priimti didelėmis dozėmis su nemažėjančiu apetitu. . .

Programa buvo neperkrauta, gerai išbalansuota, sudaranti progos kiekvienam dalyviui atskleisti atpažįstamą savo kūrybinio veido dalį, kartu patenkinti ir kraštutiniai įvairuojančius klausytojų skonius. Jei A. Vaičiulaitis patraukė lengvos, klasiškos, folkloriniai ataustos lyrikos mėgėjus, tai Živilė Bilaišytė daugiau apeliavo į laisvesnių formų, bet sunkesnės minties naujoviškos dvasios klausytojus, o A. Baronas (veik išimtinai atstovavęs „daktarą S. Aliūną“) satyriškai „glostė“ ir linksmo visus. . .

Didžiausia programos dalį, kaip ir derėjo, išpildė tolimiausias svečias (prieš kelis mėnesius — iš Lietuvos, o tą vakarą — iš San Francisco) Tomas Venclova, paskaitydamas keletą savo paties darytų vertimų (Baudelaire'o, Eliot'o, Rilkės, Pasternako) ir bent aštuonetą savo kūrybos eilėraščių, išsiskyrusių ne vien mintimi, bet ir aliteracijomis ar pabrėžtiniais muzikiniiais sąskambiais, juos iškeldamas savo charakteringu skaitymu.

Manychiau, kad jo paties skaitymo būdas ir yra didžiausias T. Venclovos poezijos priešas: bent pirmą kartą tuos eilėraščius girdinčiai auditorijai. Kiekvieną eilėraščių deklamuojant maždaug tuo pačiu ritmu, ta pačia intonacija klausytojui ne tik sunku pagauti eilėraščių mintį, pasekti jo įvaizdžiais bandomą atskleisti panoramą, bet netgi pajusti pačią nuotaiką,

nes monotonija viską dengia ir skandina nepermatomo vienodumo pilkumoje.

Šioje vietoje būtų pravartu priminti, jog mišresnei ir gausesnei auditorijai efektingiausia poezija yra pati paprasčiausia, skambiausia, lengvai ir greitai suvokiama. . . . Įvairią „mistiką“ ir filosofinį svorį reikėtų palikti paties skaitytojo vienatvei ir susikaupimui. . . . Tada gal dažniau ir stipresnio pagrindo rastų vakarą užbaigusio poeto K. Bradūno nuoširdus pasidžiaugimas gausiu publikos atsilankymu, įgalinusių poetus stipriau pajusti, kad jie dar ne vieni, kad jie dar labai reikalingi. . .

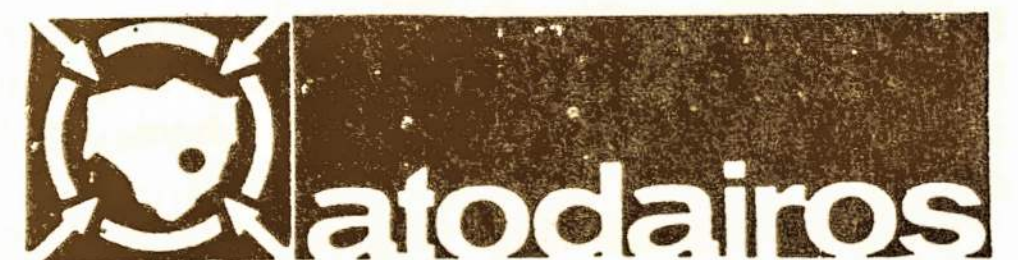
S e k m a d i e n i o popietė trijų dienų poezijos šventę užskelndė turininga ir itin prasminga T. Venclovos paskaita apie lietuvių poeziją abipus Atlanto. Ne šios (ir taip jau per daug nusitęsios) skilties paskirtis bandyti tą paskaitą atpasakoti. Ypač kai pažadėta ją ištisai atspausdinti *Draugo* kultūriname priede. Pasidžiaugti betgi reikėtų, kad šio pobūdžio parengimams ir vėl neįprastai gausi auditorija turėjo progos pasiklausyti prelegento, sugebėjusio čionykštę pokario poeziją apžvelgti su mums (senesniems išeiviams) neįmanoma perspektyva, gi tenykštę atskleisti iš vidaus, ją interpretuoti ir vertinti (mums taipgi negalimu) intymiu amžininko-bendrakeleivio požiūriu.

Šią sėkmingą kultūrinę šventę palydint istorijon (ir. . . užmarštin) pravartu prisiminti, jog tai jau ketvirtoji — ne skaičiais, ne brandumu nemenkėjanti! — šios rūšies kultūrinė manifestacija.

Prieš keletą savaitių teko svečiuotis pas Joną ir Teresę Bogutus, kurie buvo pirmųjų dviejų Poezijos pavasarių Čikagoje iniciatoriai ir rengėjai. Atrodo, kad jie poezijos irgi nemano pamiršti. Ekrane gausiam draugų būriui buvo parodytas virš valandos trukęs, labai įdomus pokalbis su poetu satyriku Antanu Gustaičiu, o taipgi Vitalijos Bogutaitės savos kūrybos skaitymas, video juoston užrašytas vieno literatūros vakaro metu. Gyvu žodžiu savo poeziją dar skaitė Teresė Pautieniūtė-Bogutienė ir Aldona Zailskaitė.

Mačiau, kad, bent dalimis, ir ši šventė buvo rekorduojama. Gal ir jos atspindžiai ekrane dar ne vieną poetinio žodžio ištroškusį tautietį dvasiniai praturtins ar atgaivins.

Algirdas T. Antanaitis

DAR VIENAS SUKAKTUVINIS SEIMAS

Iš maždaug keturių įvairiavardžių Amerikos lietuvių tautiečių arba tautinės srovės frakcijų 1949 metais susikonsolidavo organizacija, nuo to laiko žinoma Amerikos Lietuvių Tautinės Sąjungos vardu. Jos pirmas, steigiamasis, seimas buvo 1949 m. gegužės gale, New Yorke. Nuo tol ALT S-ga atlaiko savo kasdviemetus seimus kiekvienais nelyginiais metais, vis gegužės gale. Jau du iš tų seimų buvo vadinami sukaktuviniais ar netgi jubiliejiniais. Tai 1967 ir 1969 metų seimai. Pirmasis iš jų jubiliejinis vadintas todėl, kad buvo **dešimtas**, o antrasis — kad pačiai sąjungai tada suėjo 20 metų amžiaus. O apie šį, 1977 m. seimą Philadelphijoje taip niekas ir neužsiminė, kad jis irgi savotiškai sukaktuvinis. Netodėl, kad penkioliktas, o kad jam posėdžiaujant suėjo lygiai **dešimts metų nuo šios sąjungos garbės nario Juozo Bačiūno išvairo iš Čikagiškio** (tęsinys sekančiame pusl.)

ATODAIROS

(atkelta iš 13-to pusl.)

1967 metų seimo, kuris išvairias praktiškai tapo ir Bačiūno išvairias iš pačios ALT S-gos.

Bačiūnas tada kreipėsi į Čikagoj susirinkusį savo (menamų) „idėjos brolių“ organizacijos aukščiausią organą labai opiu reikalu: prašė seimą atsiriboti nuo akcijos, kurią vedė, deja, dalelė tos pačios sąjungos narių, segančių jam, Bačiūnui, šalia šios sąjungos garbės nario vardo dar ir kitą, visiškai nepelnytą, nemalonų ir net įžeidžiantį **komunaro** vardą. Sakė, kad du toki vardai — ALT S-gos garbės nario ir komunaro — negali tilpti ant tos pačios galvos. Todėl, sakė, pasisakykite, kur stovite: ar palieka man pirmąjį ar antrąjį iš tų dviejų vardų? Nesodinkit, sakė, manęs į sąjungos tarybą drauge su tuo, kurs vadovauja tam „komunariniui“ (turėjo galvoj J. Smetoną). Jei paliksit man garbės nario vardą, tai nerinkit tarybon to, kuris stengiasi man tą gražų vardą nuplėšti ir pakeisti jį komunaru. . .

Kai Bačiūnas kalbėjo, netoliese, išdidžiai atsilošęs, koją ant kitos kėdės užsikrovęs, sėdėjo tada dar neseniai iškeptas vieno niūjorkiško s-gos skyriaus pirm. A. Sperauskas, jau tada niūjorkiečių tarpe pasireiškęs, kaip fanatiškas „beržininkas“ ir Klivlande keistus dalykus išdarinęsio „konservatorių klubo“ ambasadorius. Sėdėjo ir arogantišku burbėjimu nutraukinėjo kas antrą trečią Bačiūno sakinį.

Seimo pirmininkas (anksčiau buvęs S-gos pirmininkas) Eug. Bartkus, greta buvęs išeinantysis s-gos pirmininkas J. Jurkūnas ir ateinantysis T. Blinstrubas — nė vienas nei piršto, nei liežuviu nepajudino tai begėdiškai obstrukcijai sustabdyti. Netekęs kantrybės, Bačiūnas pats kreipėsi tiesiai į Sperauską:

— **Jaunuoli, dar nebuvo gimęs, kai aš jau dirbau lietuvišką darbą su šios srovės žmonėmis. Kodėl dabar, naujai čia atėjęs, nenori man leist pasakyt, kas ir man ir visiems, manau, labai svarbu.**

Dėmesio atkreipimas, matyt, tik dar labiau pakurstė Sperausko aroganciją, ir jis taip sutrikdė Bačiūno kalbą, kad tas, pagaliau, visai užlūžo nebaigtam sakiny ir nutilo. Dar kartą klausiamai apžvelgęs salę sėdintį „tautininkijos elitą“, apsisuko, pasiėmė nuo kėdės liutpaltį, persisvėrė jį ant rankos ir, pabalęs, sudrėkšiomis akimis, prislėgtu žingsniu, lėtai lėtai nuėjo durų link.

Vadai šaltai ir abejingai lūkuriavo, kol išeis. Ir visas „elitas“, visi iš skyrių suvažiavę atstovai, — koks pusšimtis jų — sėdėjo ir tylėjo, kaip kelmai, nežinia, ar nesuprasdami, ar nesidomėdami, kas dedas.

Vos tik Bačiūnas dingo už durų, prezidiumas, kaip atburtoji pily, tuojau atgijo ir lyg niekur nieko, ėmė „tęsti dienotvarkę“. Baigė „rinkti“ sąjungos tarybą. Lyg negirdėję, ką Bačiūnas sakė, paliko taryboj įrašytą ir jo, ir jo „komunarintojo“ pavardes. . .

Tik po dešimties savaičių naujas pirmininkas T. Blinstrubas su „komunarintoju“ J. Smetona nuvyko pas Bačiūną „santykių lyginti“. Ir „išlygino“, labai savotiškai: paaiškino *Dirvoj*, kad Bačiūnas lyg ir pasižadėjęs daugiau kažkaip nebenusidėti, todėl jam atleidžiama ir dabar viskas bus gerai.

Tada Bačiūnas ryžos jau pats pasisakyti viešai, kad jis niekad nėra padaręs nieko tokio, dėl ko jam komunaro vardo segimas kada nors būtų buvęs pateisinamas. Bet *Dirvoj*, kurios Bačiūnas, gali sakyti, „pamatus ir visas keturias sienas sumūrijo ir tautininkams padovanojo“, **nedavė vietos Bačiūno žodžiui**. Teko jam tos vietos ieškoti *Drauge*. Ir tą, sako, s-gos vadai spaudė, kad nepriimtų Bačiūno pasisakymo, bet visgi jam tenai buvo leista pasisakyti. Tarp ko kita, Bačiūnas ten rašė:

Mane asmeniškai ypač slegia Tautinės Sąjungos vadovaujančių asmenų „neutralumas“. Tautininkų eilėse žygiuoją seniai ir, atrodo, ne apsileidėliškai. Čia net garbės nariu mane vadina. Dabar iš tų pačių eilių jau ir „komunaru“ vadina. Argi to nusipelniau? Ar kiti Tautinės Sąjungos šulai su tuo sutinka? Jeigu ne, tai kodėl tylai, kodėl negina nei savo garbės nario, nei visos savo sąjungos garbės?

Jaučiuos, kad turėjau rimtą priežastį protestuoti dėl to ir Tautinės Sąjungos seime. Pasirodė, kad ten buvo nenorėjusių girdėti, ką sakau. Pirmą kartą tautininkų eilėse matomas jaunuolis garsiai reikalavo, kad nutildčiau. Kiti buvo „neutralūs“. „Komunaro“ titulo išradėjui pareiškė pasitikėjimą, išrinko vėl į Sąjungos tarybą. Išrinko ir mane. Ir paliko su dviem titulais: garbės nario ir „komunaro“. . . Ar, manot, lengva toki elgesį suprasti?

Iš esmės toks nesusipratimas gal ir nesvarbus. Bet nemalonius. Toki dalykai visuomeniniuose santykiuose yra kaip šiukšlės gyvenamos trobos pačiam viduasly. Nejauku gyventi, nesklaidu dirbti, kai turi nuolat žargstyti per šiukšlių krūvą. Šiukšles reikia iššluoti. Reikia jas iššluoti laukan, į šiukšlyną, ne į palovę.

Taip prieš 10 metų Bačiūnas buvo išvairytas iš ALT S-gos ir iš *Dirvos*. Dabar nei seime nei *Dirvoj* to išvairymo sukakties niekas nepaminėjo.

Ar — gal reikia pripažinti — net labai reikšmingai atžymėjo? Juk susipylė viduasly dar didesnę šiukšlių krūvą, negu ta, kurią Bačiūnas prieš 10 metų

laiškai

PARYŽIAUS PRISIMINIMAI

(„Kai liberalai įstoja kompartijon“, *Akiračiai*, 1977, nr. 3(87))

Br. Raila paminėjo J. Būtėno „tiksliai“ rekonstruotą pasikalbėjimą Metropolio kavinėje Kaune su pulk. V. Skorubskiu, buvusiu karo atašė Prancūzijoje, kurį Būtėnas šaržiškai vaizduoja, kaip kalbantį lenkišku akcentu, beveik pakvaišusį diletantą, visišką mizeriją (jis net savo knygos prancūziškai pats neparašęs, prancūzų kalbos geriau nemokėjęs, lenkai vertėjai jam ten viską surašę...). Tokią panieką suprasim atsimindami, kad V.S. buvo vienas iš svarbiausių 1926 gruodžio 17 d. perversmo ruošėjų ir vykdytojų. . .

Apie gen. štabo pulk. Vladą Skorubskį turiu gražiausių atsiminimų iš gyvenimo Paryžiuje 1928-30 m., kur man teko tuo laiku studijuoti. Tik negalėjau tvirtinti, kad jis ten buvo karo atašė. Pagal tuometines mūsų žinias, jis gyveno Paryžiuje kaip politinis tremtinys su 600 litų alga, nes, panašiai kaip ir Voldemaras, buvo nebepageidaujamas Lietuvoj.

Paryžiuje V.S. gyveno Lotynų kvartale viešbutyje, kur ne kartą teko lankytis. Gyveno viename kambaryje kukliai ir nuobodžiai, nes neturėjo jokio užsiėmimo. Dažnai jį sutikdavom vaikščiojantį gatvėje arba sėdintį kavinėje.

Sekmadieniais, po Studentų draugijos susirinkimų Lietuvos atstovybėje, jis pasikviesdavo pas save daugiau studentų, jų tarpe solistes Dievaitę ir Podėnaitę ir vaišindavo prancūziškais skanėstais ir gėrimais. Kartais vesdavosi mus į „Bulmiš“ (Blvd. St. Michel) kavinę ir ten šaligatvio terasoje gerdavom jo sąskaiton kavą ir aperetyvus (jis niekam neleido mokėti). Tada jo veidas nušviesdavo ir jis pasakodavo savo žygius, o ypač apie gruodžio perversmo paruošimą. Jo mėgiamiausias posakis: „O to, brolau, man liko tada tik du keliai: laimėti ar nusišauti“. Kartais, prabėgdamas visad su portfelium rankoje, prisėsdavo prie mūsų L. Natkevičius (*Lietuvos*

ragino išsišluot. Kuo ne paminėtas?

Tada tik atokiau nuo viršūnės stovėjęs asmuo buvo ėmęs viešai (bet atvirai) „komunaru“ pravardžiuot. Dabar Nemickas patyrė ir ėmė skųstis, kad pati pirmininkė Čekienė ėmusi pasalūniškai (bet nevykusiai užsimaskavusi) jį „geštapininku“ apšaukint, o tas pats Sperauskas, kur Bačiūną iš seimo išujo, dabar jau girėsis, kad Nemickas būsiąs „suvarkytas“. Sąjungos šulai nerado reikalo savybėje Nemicko skundą tirti, ir neleido jam (kaip ir Bačiūnui) per *Dirvą* viešai apsiskųsti. Nemickui irgi teko ieškoti vietos savo balsui kitame laikraštyje, šiuo atveju *Darbininke*, kurį Čekienė, netgi narsiau kaip anuomet Blinstrubas *Draugą*, grasinimais spaudė, kad neleistų Nemickui skųstis.

Seime norėjusiems išsiaiškinti, kas čia per šiukšlynas, nebuvo leista nė išsižiot. Iš aprašymo ir apsakymų susidaro maždaug toks „gyvas paveikslas“. Čekienė, pasistojusi ant šiukšlių krūvos, atkakliai kartoja **I am not a croock!**“ Buvę pirmininkai — Bartkus, Abraitis, Jurkūnas ir Blinstrubas — iš visų keturių šonų užstoja šiukšles nuo skyrių atstovų akių ir gieda sąjungos himną — **Gal iš balų toks gražumas mūsų tautiškumo**. Apie pusantro tuzino naiviai besąlygiškų lojalistų iš paskos pusbalsiu niūniuoją. Koks pustuzinis skeptikų tyli ir truputį kraipo pečiais. Sperauskas su Žymantaite budi, kad neįslinktų koks narsesnis „geštapininko“ agentas. . .

Argi ne pažanga per 10 metų nuo Bačiūno išvairymo?

V. Rastenis

Aido politinis korespondentas, daręs doktoratą). Tada visos kalbos nukrypdavo į politiką. Skorubskis pasisakė, kad jis pradėjęs rašyti knygą apie Lietuvos prisikėlimą.

1930 m. jis iš Paryžiaus išvyko, nes buvo paleistas į atsargą. Gyveno savo ūkyje Širvintų valsčiuje iki 1946 m., kol bolševikai išvežė į Sibirą. Po 10 metų, grįžęs su palaužta sveikata, mirė 1959 m.

Jo parašyta ir išleista knyga „La resurrection d'un peuple“ susilaukė Kaune daug kritikos ir priekaištų autoriui dėl joje prasikišusios lenkiškos tendencijos.

Kiek man žinoma, V.S. prancūzų kalbos beveik nemokėjo, nes, kai eidavom su juo pasivaikščioti, jis visad sakydavo — „O to dabar kalbėkim francūziškai, man bus praktika“. Nors susikalbėti šiaip taip galėjom, bet parašyti knygą prancūziškai nei jis, nei aš negalėjom. Bet jis turėjo vieną draugę, lenkų kilmės prancūzę, kuri gerai mokėjo lenkiškai ir prancūziškai. Jis pats knygą rašė lenkiškai, o toji draugė vertė į prancūzų kalbą. (Buvau su ja supažindintas). Gal būt toji draugė, versdama tekstus į prancūzų kalbą, šiek tiek pakreipė jo mintį „Ržeczpospolitos“ linkme. Neteko man tos knygos nei matyti, nei skaityti.

Nors V.S. buvo gimęs lenkų kalbos ir kultūros įtakoje, jis, kaip ir daugelis kitų žymių lietuvių su gimtąja lenkų kalba — Biržiškos, Šalkauskiai, Putvinskiai, Kolupaila, Rukuiža, yra daug nusipelnęs Lietuvai ir liko lietuviu patriotu. (Ar „kurį laiką“ Skorubskis buvo karo atašė Paryžiuje ir Romoje gal tikriau galėtų pasakyti dr. St. Bačkis, ilgiau gyvenęs Paryžiuje, ar V. Rastenis, buvęs arčiau „prie valdžios“).

P. Lelis

Toronto, Kanada

IR AKIRAČIAMS RETKARČIAIS MEDAUS...

„Akiračiai“ visada mielai laukiami, nes jie įdomūs savo svarbiu žvilgsniu į mūsų dienų problemas.

Adolfas ir Sofija Jelioniai
Čikaga

G. SONGINAS — NE KOLABORANTAS

Žmogui žmogų pilnai suprasti ar jį teisingai įvertinti, atrodo, yra labai sunku. Jack London, pasaulyje plačiai pažįstamas amerikiečių rašytojas, yra kartą pasakęs, jog kitą žmogų gerai pažinti gali, tik jei esi su juo drauge maišą druskos išvalgęs. Tai, kadaise kaž kur skaityta, staiga ir prisiminiau, savo akimis pirmą kartą pamatęs poskyrį „Dėl lietuvių SS legiono“ š. m. gegužės mėn. *Akiračių* (nr. 5/89) išeivijos spaudos apžvalgoje.

Vyt. Gedrimas, rašęs apžvalgą *Akiračiuose*, tame poskyryje pateikia ištrauką iš mirusio plk. A. Rėklaičio straipsnio *Naujienuose*, kur kalbama apie vokiečių okupacinės valdžios pastangas organizuoti lietuvių SS legioną. Ištraukoje vienu sakiniu paminimas ir tuometinis vokiečių SS policijos vado gen. Wisockio ryšininkas mjr. G. Songinas, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas (neseniai miręs Čikagoje).

Savo komentaruose Vyt. Gedrimas sumariškai, be paaiškinimų ar detalių, vadina G. Songiną „žinomu nacių kolaborantu“, kuris „anuo metu Lietuvos pagrindžio buvo įtrauktas į juodąjį sąrašą“. Dar toliau, kai vokiečiai likvidavo Vietinę rinktinę ir jos karininkus (kuriuos įstengė pagauti) išvežė į koncentracijos stovyklą Salaspilyje, Latvijoje, „ten atsirado ir G. Songinas, kuris tuoj pat užmezgė neaiškius ryšius su stovyklos komendantu Krause“. Vėliau, rusams beartėjant, visus pervežė Vokietijon, kur karininkai buvo pasiūti fronto darbams, o „G. Songinas buvo paskirtas jų prižiūrėtoju“. Karui gi besibaigiant, „jis vėl buvo matomas Berlyne vokiečių SS majoro uniformoje“.

G. Songiną man teko vokiečių okupacijos metu tik vieną kartą sutikti. Tačiau per Lietuvos Laisvės

kovotojų sąjungos (LLKS) turimus pagrindžio kanalus gana daug apie jį žinojau. Žinojau, kad jo pastangomis žymus skaičius lietuvių, patekusių į vokiečių belaisvę raudonarmiečių uniformuose, buvo paleisti, G. Songinui įtikinus vokiečius, jog jie patekę Raudonojo armijon tik per prievartą. Pradėjęs 1941 m. ryšininku prie vieno vokiečių kariuomenės dalinio štabo, o pastarajam vėliau nukeliavus į Rytus, G. Songinas buvo „paveldėtas“ vokiečių policijos gen. Visockiui. Tačiau ir tada jis neužsidėjo vokiečių uniformos, bet liko dėvėti savo senąją Lietuvos kariuomenės uniformą, su kuria buvo atvežtas ir Salaspilin, ir vėliau išvežtas Vokietijon.

Vokiečių okupacijos metu eilė buvusių kolegų karininkų su juo bendravo ir skaitė jį visada patikimu žmogumi. Su žinomais nacių kolaborantais jis nieko bendro neturėjo, ir Igno Taunio, J. Pyragiaus, mjr. Šimkaus ir panašių kompanija jam buvo svetima. O teigimas, jog jis buvo matytas Berlyne SS majoro uniformoje yra tik kažkoks nesusipratimas. Mano žiniomis, paskutinį kartą Berlyne G. S. buvęs tik gerokai prieš II-jį Pasaulinį karą.

Kalbant gi apie anuo metu pagrindžio sudarintus „juodus sąrašus“, tai galiu tvirtinti, jog LLKS tokios buhalterijos nebuvo užvedusi. Nemanau, jog kitos žymesnės pagrindžio organizacijos būtų tai dariusios.

Grįžtant prie G. Songino, nemanyčiau, jog Vyt. Gedrimo visiems žinomu pseudonimu spaudos apžvalgą rašęs mano senas bičiulis ir *Akiračių* redakcijos narys Henrikas Žemelis (tuo pseudonimu jis anksčiau pasirašinėdavo *Dirvoje* ir kitur) būtų buvęs blogas valios vedinas, kai rašė savo žodžius. Kiekvienas asmuo pažįsuras apie kitą žmogų susidaro iš savos patirties, ir tos teisės H. Žemeliui paneigti negalima. Tačiau visad galima suabejoti jų

absoliutumu bei galutimumu. Ir kaip tik pastarąją teisę pasinaudojau, norėdamas pateikti tvirtinimą, jog G. Songinas nebuvo kolaborantas, o juo labiau „žymus kolaborantas“. Ir darau tai, remdamasis savo žiniomis ir žodžiais žmonių, kurie G. Songiną pažinojo 1918-1945 būvyje ilgiau negu vienus nepilnus metus.

Šiuos žodžius rašyti mane labiausiai paskatino kolaboranto etiketės segimas ten, kur ji netinka. Savo kolaborantų naciai į konc. stovyklas nesodino. Bet gal čia buvo išimtis? Gal Gestapui rūpėjo, III-jam Reichui griūvant, dar patirti kurių nors svarbių paslapčių iš vargšų lietuvių karininkų? Į tai geriausiai atsakyti galėtų patys, kurie dar yra, Salaspilio kaliniai. Tačiau vėlesni įvykiai greičiau liudija, jog Gestapo nustojo jais domėtis jau gana anksti: iš paskutinės prievartinės „rezidencijos“ Vokietijoje buvę Sakaspilio kaliniai išsivaikščiojo, ir tai ne perkeltine, bet pažodine prasme, dar kelis mėnesius prieš karo pabaigą.

Gi tie, kuriais Gestapo dar domėjosi, tokios laimės neturėjo. Šias eilutes rašantysis 1945.IV.22 su kitu lietuviu bendrakeleiviu buvo vežamas egzekucijai dar dvi dienas prieš kalėjimo durims galutinai atsidarant, iš Tegelio į Ploetzensee kalėjimą. Ir šiandien čia rašau tik todėl, kad tada, mano laimei, karo situacijos keitėsi ne dienomis, bet kas pusvalandį.

Pilnai tikiu, jog H. Žemelis ir kai kurie kiti jo likimo draugai galėjo turėti kurių nors nemalonių patyrimų su G. Songinu. Fiziškai ir psichiškai sunkiose padėtyse tai įvyksta greit ir išsiaiškinimų tada nesiekama. Tačiau, kartoju, platesniame kontekste neužtikau nieko, kas leistų G. Songiną atžymėti kolaborantu, savo tautos ar žmonių išdaviku.

Karolis Drunga

JAV lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos pirmininkas pokalbyje, išspausdintame *Draugo* (1977 m. nr. 72) kultūriniame priede, pasvajoja apie tai, kaip gerai būtų, jeigu Kultūros taryba būtų ne tik išmintinga, bet... ir turtinga. Štai kokios pasakiškos galimybės tada atsivertų išeivijos kultūrai:

SEKSUALKULTŪRINĖ POLITIKA

JEIGU BŪTUME TURTINGESNI...

„...Pas amerikietį rašytoją Leon Uris užsakyti knygą apie lietuvių laisvės kovas su gera doze erotikos, kad knyga taptų „bestselleriu“ ir vėliau Hollywoodas ją paverstų filmu. Įtaigoti dirigentą Arthur Fiedler į Bostono pops repertuarą įtraukti eilę lietuviškų kompozicijų. Pas kompozitorių Leonardą Bernsteiną užsakyti lietuvišką simfoniją, kuri būtų pirmą kartą atlikta J.F. Kennedy centre. Išmokyti dainininką John Denver bent vieną lietuvišką liaudies dainą, jis ją dainuotų lietuviškai ir angliškai, ir pasidarytų „number one hit“ visame pasaulyje“.

Pilnai pritardami šioms mūsų kultūros pirmininkų mintims, siūlytume ta linkme žengti kur kas toliau, ypač kū-

rybinėje srityje. Deja, mes vis dar esame susigvyvenę su mintimi, kad patys galime sukurti pakankamai gerų kūrybinių vertybių. Niekai! Pamiškime visa tai. Laikas jau, galų gale, įsisąmoninti, kad tik užsakymais pas svetimačius praturtinsime ir kūrybinę ir išpildomąją meninės apraiškos sritį.

Ypatingai rūpestį kelia kultūros su seksualiniu pamušalu sritis. Iš lietuvių autorių tikėtis geros sekso literatūros, tai kaip pernykščiai šiaudų kūlimas: net ir gerų dirsių neprisunkiosi. Pas lietuvių autorius, kaip jau patirtis parodė, nėra seksinio kūrybingumo. Gal todėl, kad tokie dalykai nepremijuojami... O be premijų — kokia čia kūryba.

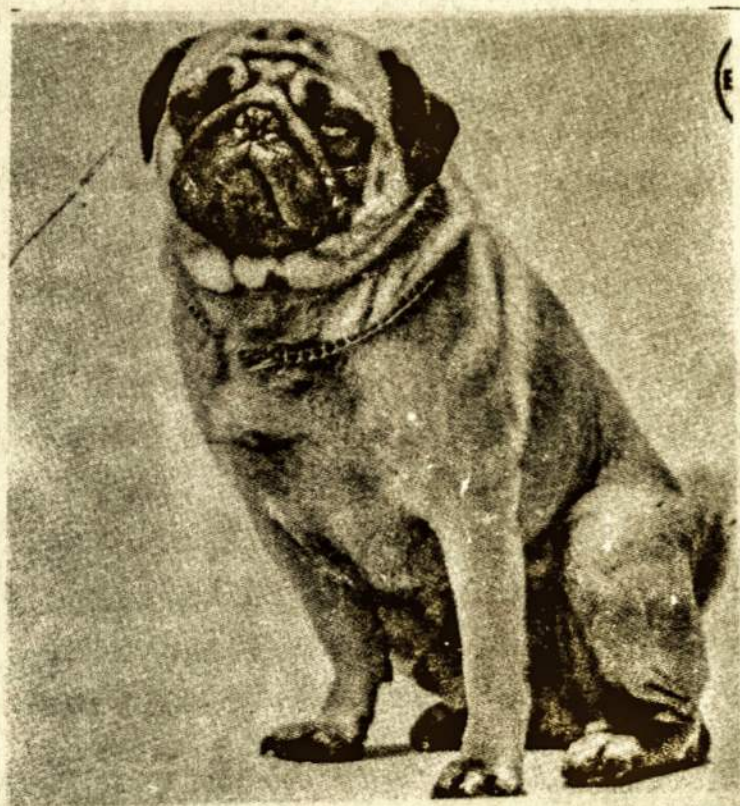
Nepasižymi savo erotine išmone ir masiniai mūsų kultūros renginiai. Todėl

reikėtų gal paleisti į pensiją (su labai geru atlyginimu) lietuviškų liaudies šokių kultuvuotojus: J. Matulaitienę, G. Gobiene, G. Breichmanienę, L. Sagį ir kitus, nes iš jų ir jų pastangų jokios naudos nėra: jeigu šokyje nėra sekso, kas gi juo domėsis? Užuo patiems rengus tautinių šokių festivalius, reikėtų iš Afrikos pasikviesti kokią vatusi šokėjų trupę, paliekant šokėjams vjisišką laisvę jų aprangos, ar, tiksliau sakant, „neaprangos“ dalykuose. Argi nebūtų miela matyti gražiai nuaugusias vatusi moteris — nuogomis krūtinėmis, visomis žmogiškos anatomijos dalimis harmoningai įsiliujančias į šokio taktą, pakilusią nuotai — šokant pagal mūsų liaudies numylėtą motyvą:

„Kad ir purvas, kad ir rasos, — Šokit mergos, šokit basos...“

Ach, nebegaliu toliau. Ašaros byra. O jei dar ir Moisejevo ansamblį pasikvietus, kuris ta pačia proga „Leiskit į tėvynę“ ilgesingai užtrauktų...

Tai bent būtų šventė!

Drausmės sargyboje

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 ST., CHICAGO, ILL., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629

ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421

SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702

P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė:

Gatvė:

Miestas: Valstybė: Zip:

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata \$ 8.00

Auka \$.....

Priedu čekį \$.....

JEI ESI MUZIKAS, LAISVALAIKIŲ ATSIŽADĖK...

Pora tūkstančių Čikagos lietuvių neseniai pasitiko antrąjį Aloyzo Jurgučio muzikinį vaidinimą *Kūlgrindą* (Nijolės Jankutės-Užubalienės tekstas), jo paties vadovaujamo Dainavos ansamblio pastatytą Marijos Aukštesniosios mokyklos scenoje. A. Jurgutis, Vilniaus konservatorijos dėstytojas, prieš keletą metų Jugoslavijoje atsiskyrė nuo turistinės grupės ir, perėjęs sieną Italijon, gavo politinio pabėgėlio teises. Už poros mėnesių atvykęs į JAV, apsigyveno Čikagoje, kur taipgi gavo darbą konservatorijoje. Šalia to, jisai itin plačiai reiškiasi talkininkaudamas lietuviškoje sceninėje veikloje.

Kaip gerai pažįstantį profesionalo muziko gyvenimą Lietuvoje, paprašėme A. Jurgutį palyginti jį su čionykščiu, jam taipgi jau nebesvetimu.

— Pirmiausia, menininkas čia nėra įstatytas į tuos privalomus rėmus, kuriuose jisai turi dirbti dabartinėje Lietuvoje ir visoje Sov. Sąjungoje. Tenai menininką labiausiai erzina ir kankina toji duoklė partijai ar okupantui, kurią kiekvienas privalo atiduoti. Čia menininkas visada pats gali pasirinkti savo kūrybai temą ir ją gvildinti.

Lietuvoje muzikus darbu aprūpina valdžia. Koks tas darbas — kitas klausimas. Jeigu baigęs mokyklą muzikas bus iškeltas į rajoninį miestelį, jo alga suksis apie šimtą rublių į mėnesį. Aš, dirbdamas tenykštėje konservatorijoje, gavau apie šimtą aštuonesdešimt. Čia, jei moki surasti savo vietą gyvenime, — problemų nėra. Pradžioje didžiausią kliūtį sudarė kalbos nemokėjimas. Dar ir dabar toji kliūtis nėra visai pašalinta...

Vienas dalykas muzikui tiek Lietuvoje, tiek ir čia yra bendras: jeigu jau kartą esi muzikas — laisvalaikį atsižadėk. Mano sceninė eilutė visą laiką būdavo ir tebėra parengties stovyje...

Ar yra problemų, specifinių vien lietuviui muzikui?

— Pirmoji problema visur ta pati: susirasti ar gauti pakenčiamą darbą. Sov. Sąjungoje studijas baigusiam darbą parenka valstybinė skirstymo komisija. Jos privaloma klausyti. Tris metus turi dirbti ten, kur paskiria. Taip aš papuoliau į Alma Atą, Kazachstane, prie Kinijos sienos. Tokia buvo kruščiovinės valdžios valia. Ten buvo siunčiami devyni pabaltiečiai muzikai, po tris iš kiekvienos valstybės; o į Lietuvą, Latviją ir Estiją atsiuntė muzikus iš Kazachstano. Po metų tasai pasikeitimas buvo nutrauktas, nes kazachstaniečiai, nemokėdami Baltijos valstybių kalbų, čia negalėjo savo darbų dirbti.

Amerikoje lietuviui muzikui jokių specifinių sunkumų nėra. Kalbos mokėjimas, žinoma, čia irgi svarbus dalykas... Konservatorijoje, kur dabar dirbu, savąja alga nesu visai patenkintas, bet ir skųstis negaliu, ypač ją palyginęs su tąja, kurią gaudavau Lietuvoje.

Kokius atsiekimus muzikos srityje pokario metais laikytumėte svarbiausiais? Kokie kūrėjai gimtajame krašte šiandien yra reikšmingiausi?

— Pagrindinis Lietuvos muziko atsiekimas — intensyvus lietuviško folkloro išstudijavimas ir būdingųjų liaudies kūrybos intonacijų panaudojimas individualinėje kūryboje. Folklorinės studijos dar anaipol neužbaigtos. Į senąsias mūsų liaudies dainas dar ir šiandien ne vienas turi klaidingą požiūrį. Kadangi prieš karą mūsų krašte buvo labai didelė vokiškosios kultūros įtaka, didžiausias dėmesys buvo sutelktas ties mažorinėmis dermėmis pagrįstomis liaudies dainomis, nes tokios dažniausiai yra vokiškos dainos. Tuo tarpu svarbiausios mūsų liaudies dainos yra minorinės, ypač tos, kurios giminingos senovės indų dainoms.

Lietuvoje įkurta daug įvairiausių muzikos mokyklų. Pasididžiutuota, kad Lietuva turi garsią Čiurlionio vardo vidurinę muzikos mokyklą, kurios primami tikrai labai gabūs, iš visos Lietuvos surinkti vaikai. Veik visi ją baigę tampa dėmesio vertais muzikais. Reikėtų paminėti ir Valstybinę Lietuvos konservatoriją, kurios absolventų kvalifikacijomis ar jų lygiu niekas neabejoja.

Iš simfoninės muzikos kūrėjų aš stipriausiai laikau Eduardą Balsį ir Julijų Juzeliūną. Yra ir daug jaunesnių, kurie šalia duoklinių sukuria ir puikių lietuviškos dvasios kūrinių. Operinėje muzikoje išskirtiną vietą turi V. Klova; fortepijono muzikoje — Vainiūnas... Puikių dalykų vokalistams ar chorams yra parašę Kutavičius, Bajoras, G. Kuprevičius, Barauskas ir kiti. Lietuviškos tautinės muzikos tyrinėjime Jadvyga Čiurlionytė atliko tiesiog fantastiškų darbų... Reikėtų šioje srityje paminėti ir Antanavičių...

Ką reikšmingiausio muzikos srityje sukūrė iš eiviai?

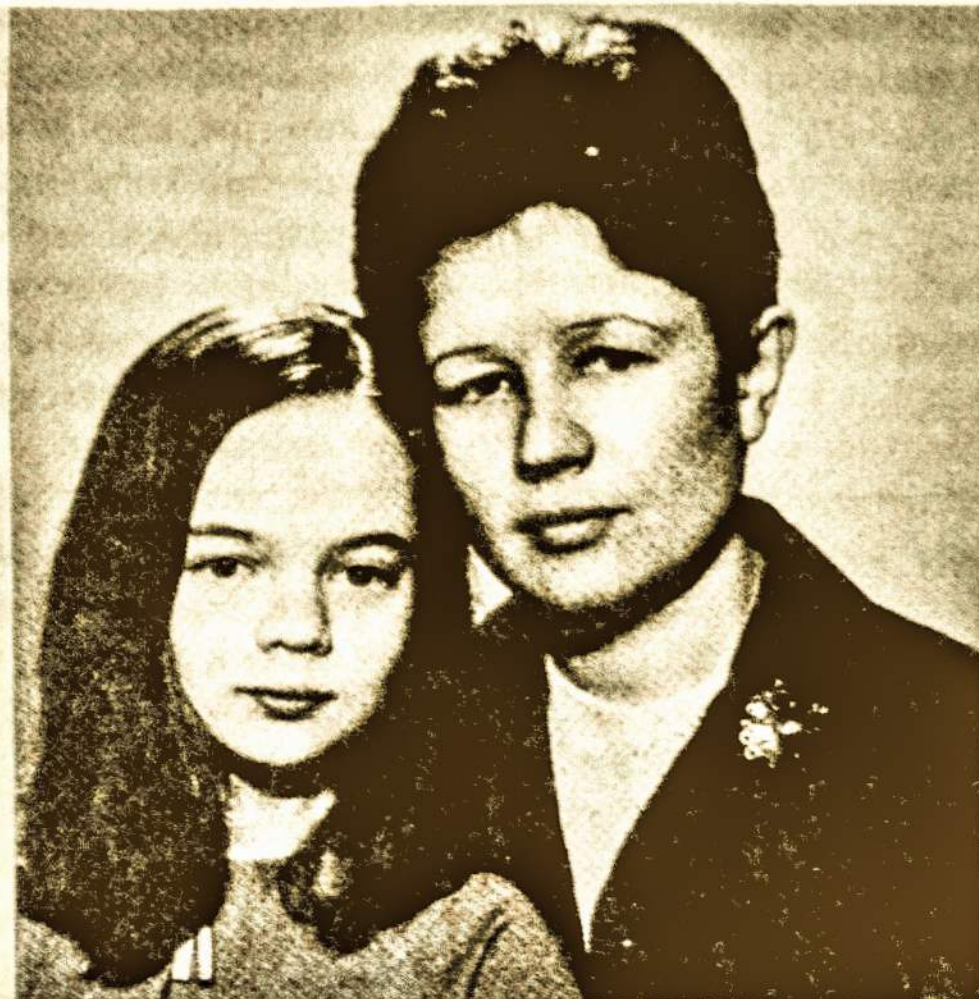
— Labai svarbus prof. J. Žilevičiaus suorganizuotas Lietuvių Muzikologijos archyvas. Pasididžiavimą kelia pastoviai rengiamos dainų ir šokių šventės, taip ilgai išsilaikiusios Lietuvių Operos lygis, Čiurlionio ir Dainavos ansambliai... Iš paskirų kūrėjų reikėtų iškelti Vladą Jakubėną, kaip brandžiausią išėivijos kompozitorių, o kaip didžiausią kūrinių — K.V. Banaičio operą *Jūratę ir Kastytį*...

Su Dainavos ansambliu pernai pastatėte savo Pajūrio pasaką, o šiemet ir antrą muzikinį veiklą. Kaip jaučiatės publikos, atlikėjų ar recenzentų įvertintas?

— Abu spektaklius publika labai šiltai priėmė. Iš žiūrovų susilaukiau daug gerų žodžių, kas skatina ir tolimesnei kūrybai. Atlikėjams mano muzika, atrodo, sunkumų nesudarė: jie siūlosi ir ateityje bendradarbiauti. Kas liečia recenzentus... jie ir Lietuvoje, ir čia maždaug vienodi... Kiekvienas kuriantis žmogus privalo turėti savo nusistatymą, įsitikinimus ar požiūrį. Jų ir turi laikytis...

Abiem atvejais buvo užmetimų apie svetimas (jeigu ir neišvardintas) įtakas. Ar juose matote kokio nors pagrindo?

— Kiekvieno kompozitoriaus muzikoje būtų galima rasti momentų, kuriuose galima atpažinti kitų muzikų įtakas. Mano muzikoje būtų galima rasti daug liaudies dainų intonacijų, tačiau kažkodėl jų dar niekas nė nebandė rimčiau paieškoti... Negaliu išvengti įtakų orkestruodamas ar komponuodamas ir nematau tame didesnio skandalo...

Lietuvoje palikti įkaitai: žmona Marija ir duktė Daina

Ko labiausiai pasigendate čionykštėje buityje?

— Jaučiu, kad jaunuomenė permažai dalyvauja lietuvių muzikinėje veikloje. Didžiąją dalį meniinių ansamblių ar kolektyvų sudaro žmonės virš trisdešimties metų. Kalti gal ir vyresnieji, kurie į savo vaikus žiūri su per daug dideliu nepasitikėjimu. Jaunimo man trūksta ir kaip dirvos savajai kūrybai... Pasigendu kai kurių artimiausių draugų, o labiausiai, žinoma, savo šeimos: žmonos ir dukrelės...

Suprantu... O kaip gi Jūsų moterys ten laikosi?

— Daug verkia... Labai manęs išsiilgusios... Džiugu tai, kad mano žmona intensyviai siekia išvykimo. Parašė apie dvidešimt prašymų įvairiems aukštiesiems sovietų pareigūnams, nuo mūsų šios Komunistų partijos sekretoriaus Griškevičiaus iki Brežnevo imtinai. Atsiuntė laišką ir prezidentui Carteriui ir turi pranešimą, kad laiškas buvo gautas. Čia mano šeimos atsivežimo reikalas nuolatos keliamas ne tik JAV imigracijos įstaigose ar ambasadoje, bet ir senate bei kongrese. Jį kėlė jau keliasdešimt senatorių ir kongresmanų, nuo H. Jackson, C. Percy, A. Stevenson ar G. McGovern iki J. Javits ar H. Scott. Dalykas buvo jau keletą kartų aprašytas *Congressional Record*, o taipgi ir vietiniuose dienraščiuose ar net garsiajame *Washington Post*. Štai prieš pora dienų atspausdintas pasikalbėjimas su *Chicago Tribune* korespondente, užėmęs gana didelę pirmojo puslapio dalį. Jis padarytas mano trijų metų sukaktuvių nuo pabėgimo proga...

(Permetu akimis Anne Keegan skiltį *Close-up, smulkiai aprašančią Aloyzo Jurgučio odisėją ir jo nuolatinius trijų metų rūpesčius, siekiant atsivežti savo žmoną ir dukterį*... „Aš joms telefonuojau tris kartus į mėnesį... Laiškų negaliu rašyti, nes juos visus pasiima KGB... Mano žmona nėra politinė veikėja. Ji tik nori būti su manim... Aš tikiu, kad KGB pašauks ją vieną rytą ir, vietoj dar kartą mane kolioję išdaviku, pasakys: „Štai tavo dokumentai“...)

— Mano žmona daro viską ką gali, nepaisydama sunkiausių sąlygų. Ją iš tarnybos atleido, nuolat tardo, daro kratas, atiminėja laiškus, knygas, paveikslus, grasina paimti dukrą perauklėjimui... O mes tiek nedaug tenorim: tik būti visi kartu...

Kokie Jūsų artimiausios ateities kūrybiniai planai?

— Turime kvietimą su Dainava važiuoti į Klivlandą... Turime ir kitų, dar nevisai nusistovėjusių kvietimų į kitas vietas... Dirbu prie vienos muzikinės dramos. Patinka libretas, ir ten gvildenama mintis man artima. Turiu viltį, kad pavyks tas nuotaikas perkelti muzikon...

Taipgi turiu sumanymą parašyti muzikinį ciklą pagal amerikietiškas patarles ir jį atlikti su konservatorijos choru amerikiečių publikai. Tai būtų mano pirmas bandymas anglų kalba...